ОВИД

HORIZON

СІЧЕНЬ JANUARY 1957

РІК VIII. Ч. 1 (78)

Ціна 50¢

LOVYD!

HORIZON
the monthly
NEWS MAGAZIN

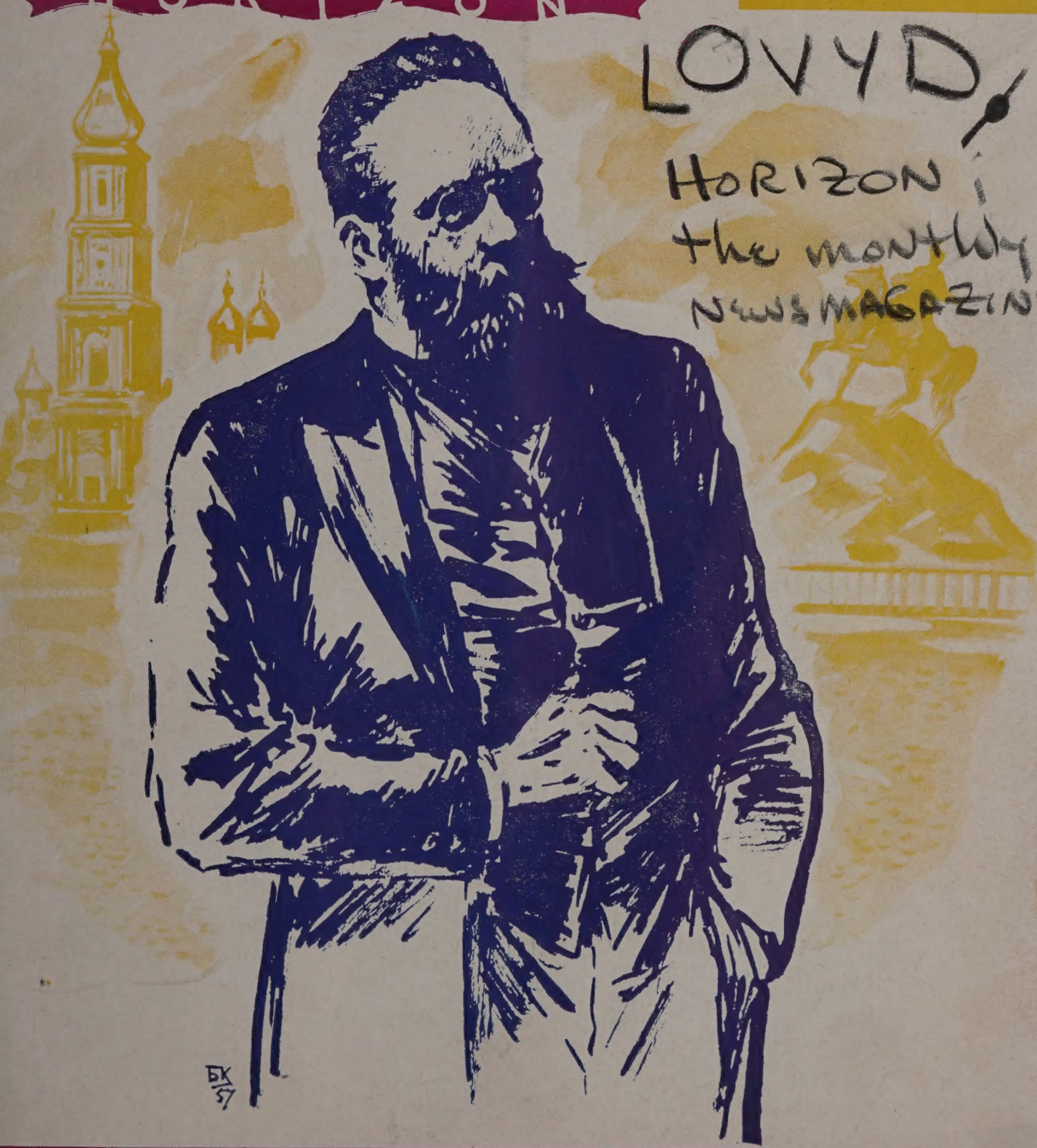

Український Кооперативний Банк

ПІД НАЗВОЮ

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

„Самопоміч"

2408 W. CHICAGO AVE., CHICAGO 22, ILL.

Телефон: HU. 9-0520

ПРИЙМАЄ ВКЛАДИ І ДАЄ ПОЗИЧКИ

ГОДИНИ ПРАЦІ: Кожного дня (крім неділі) від години 8.30 до 2-ої, крім цього, у ВІВТОРОК і П'ЯТНИЦЮ від години 6.30 до 8.30 вечером.

Розвій свій завдячує в першу чергу великому довір'ю Української Громади, що його здобула собі завдяки солідному і фаховому веденню досвідчених наших кооператорів і банковців, що стоять у проводі цієї установи.
В приміщенні Кредитової Кооперативи переводиться

ВСІ РОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ

на авта, доми, меблі, домашнє устаткування, від заразливих і звичайних недуг, нещасливих випадків і т. п. Помагаючи собі, помагаєте рівночасно Українській Громаді.

ALFA

FURNITURE CO.

735 QUEEN ST. W.
Tel.: EM 3-9637
81 RONCESVALLES
Tel.: LE 1-7304

- РАДІОПРИЙМАЧІ
- ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ
- ДОМАШНІ МЕБЛІ
- ХОЛОДІЛЬНИКИ
- ПРАЛЬНІ МАШИНИ
- ВІДКУРЮВАЧІ
- ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ҐАЗОВІ КУХНІ

ПОВНА ҐАРАНТІЯ! КОНКУРЕНЦІЙНІ ЦІНИ!

Найкращі телевізії

RCA VICTOR

у ціні вже від

$169.00

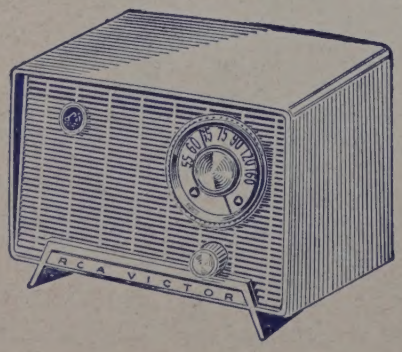

RCA VICTOR "NIPPER VI"

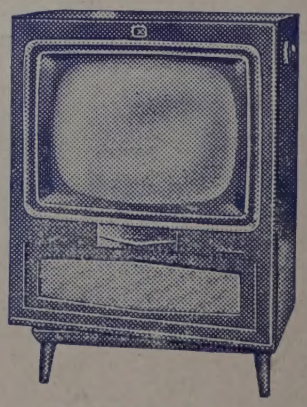

Model 21 C 210
The Harrisone Deluxe

ОВИД

OVID

The Monthly Newsmagazine

EDITOR
Mykola Denysiuk

PUBLISHER
Mykola Denysiuk Publishing Co.

Branches:

2228 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illnois, USA.

G. P. O. Box 1476
New York 1, N. Y., USA.

6 Churchil Ave.
Toronto 3, Ont., Canada

c. Curapaligue 790
Buenos Aires, Argentina

Representatives:

Australia
Fokshan Library & Book Supply
1 Barwon St.
Glenroy W. 9. Vic.

England
Ukrainian Booksellers
49, Linden Gardens
London W. 2.

Belgium
Union des Travailleurs Ukrainiens en Belgique
72, Bd. Charlemagne, Bruxeles

Application for Second-Class Mail privileges is pending at Chicago, Illinois.

Authorised as Second-Class Mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by The Basilian Press, 286 Lisgar St., Toronto, Ont., Canada.

All rights reserved under International and Pan-American Copyright Conventions.

Видає і редагує
Микола Денисюк

Статті підписані повним іменем або ініціялами не обов'язково висловлюють думку редакції.

Всі права застережені.

Річна передплата:

Австралія і Англія — шіл.	30/—
Аргентина — арг. пезів	60/—
Бразилія — крузейрів	120.—
Франція — фр. фр.	800.—
Німеччина — ДМ.	10.—
ЗДА, Канада і ін — дол.	6.—

ЗМІСТ

Анатоль Галан — **До 22 січня** — — — — — — — — — — 3
Василь Мудрий — **Великі роковини** — — — — — — — — 3
Галя Лагодинська — **Із днів грози** — — — — — — — — 5
Ганна Черінь — **Одинець** — — — — — — — — — — — 8
Євген Онацький — **Свято української державности в Римі** — 9
Олег Лисяк — **Остання рунда** — — — — — — — — — 11
Дмитро Бучинський — **Боротьба за життя — це саме життя** (Піо Бароха) — — — — — — — — — — — — 14
С. Риндик — **Регабілітація** (Фейлетон) — — — — — — — 16
Іван Кедрин — **Політичний центр на еміграції** (стаття дискусійна) 17
Ілля Витанович — **Спомини про Є. Ю. Пеленського** — — — 20
Олександер Климко — **Інтервенція** (актуальна ілюстрація) — — 22
Вол. Несторович — **Тоді, коли совєтська армія "визволяла" мадярів** 23
Володимир Дорошенко — **Перший Президент відновленої української держави** — — — — — — — — — — — 25
Михайло Островерха — **Аристократ українського кольориту** (М. Мороз) — — — — — — — — — — — — 27
Рецензії: Юрій Тис — **Анатоль Юриняк: "Літературний твір і його автор"**; Олександер Мох — **Володимир Макар: "Береза Картузька"** — — — — — — — — — — — — 29
Іван Красник — **ХУІ-ті Олімпійські Ігрища** — — — — — 31
Мирослав Турянський — **Шахи** — — — — — — — — — 32
Зенон Голубець — **Золоті медалі** (карикатура) — — — — — 32

Обкладинка роботи Бориса Крюкова

З нагоди появи "Овиду" в журнальному оформленні Видавництво проголошує

КОНКУРС НАГОРОД

ДЛЯ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

за точну передплату

Перша нагорода — машина до писання вартости $100.00; **Друга** нагорода — Енциклопедія Українознавства (Гаслова Частина) $60,00; **Третя** нагорода — оправлений комплет сімох річників "Овиду" 1949-1955 рр. $28,00; **четверта і п'ята** нагороди — два комплети власних видань видавництва $62,00.

Разом 5 нагород загальної вартости $250,00.

Нагороди будуть вильосовані в квітні 1957 р. між передплатників, які до 31 березня 1957 р. заплатять за "Овид" річну передплату в сумі $6,00.

У ВИДАВНИЦТВІ М. ДЕНИСЮКА В ЧІКАҐО

ВІД ВИДАВНИЦТВА

У попередньому числі "Овиду" ми заповіли деяку затримку в його появі, спричинену реорганізацією видавництва та зв'язаним із цим переїздом до ЗДА. Ми перевели вже деякі зміни в організаційній системі та осідку видавництва і тепер приступаємо до продовжування нашої видавничої праці. Видавництво поширює засяг своєї діяльности, крім Аргентини, також на ЗДА і Канаду, творячи в усіх трьох цих країнах окремі видавничі відділи. Про конкретні випадки в дальшому розвитку наладнання праці видавництва будемо інформувати наших читачів на сторінках "Овиду".

Хоч видавництво ще в стадії реорганізації, ми вже приступаємо до продовжування появи "Овиду", щоб не затрачувати зв'язку з нашими читачами.

"Овид" появляється в новому журнальному оформленні при співпраці дотеперішніх і багатьох нових авторів. Кожне число буде виходити в оригінальній трибарвній обкладинці, кожна позмозі роботи іншого мистця. Так, комплетуючи "Овид", кожний буде мати змогу призбирати колекцію мистецьких кольорових картин українських мистців.

"Овид" і надалі буде мати характер літературно-мистецького журналу з громадсько-політичною проблематикою. У літературно-мистецькій частині, крім творів літератури та статтей на літературно-мистецькі теми, будемо намагатися поставити на відповідному рівні відділ рецензій, уже запросили до співпраці наших найкращих літературознавців. Нашим бажанням довести до того, щоб рецензії "Овиду" були авторитетними в однаковій мірі і для авторів і для читачів. Побіч рецензій уводимо в "Овиді" огляд новин світового письменства, щоб так знайомити наших читачів із новішими творами значніших авторів світу.

Громадсько-політичну тематику будемо розвивати не за лінією "хто ліпший, хто гірший", але за лінією обговорення засадничих проблем, пов'язаних із українською внутрішньою та зовнішньою політикою. При цьому будемо підтримувати кожну політичну дію, яка причинятиметься до посилення українського потенціялу, але будемо також критикувати всякі прояви, що причиняються до нашого послаблення та примітивізації українського громадсько-суспільного й політичного життя. У цьому випадку будемо для всіх без уваги на політичне середовище однаково приємливі, а на випадок потреби — також суворі. З цієї причини не складаємо трафаретної заяви про "аполітичність" чи "понадпартійність" "Овиду", бо "Овид" таким не буде. Вже сама наша дійсність надає "Овидові" суто політичного характеру. Не може бути "Овид" також "понадпартійним" чи :позапартійним" журналом, бо українські партії являються формуючим чинником української дійсности, тому ми їхньою діяльністю в такій чи іншій формі мусимо займатися, очевидно без дискримінації будь яких діючих самостійницьких українських політичних партій чи їх діячів.

Просимо не дивуватися, що з нагоди появи "Овиду" обмежуємося лише до такої інформативно-ділової нотатки. Не друкуємо ні заохочуючої "програмової" статті, ні "патріотичного" заклику до будьякої збіркової підтримки для ще одного "корисного й необхідного" видання. Не будемо також нарікати на українських громадян, які не будуть читати "Овиду" чи наших книжкових видань. Сьомірічна поява "Овиду" є лише наслідком зацікавлення та бажання гуртy читачів його читати. Якщо новим читачам подобається "Овид", запрошуємо їх до нашого читацького гурту.

Микола Денисюк
видавець

У ВИДАВНИЦТВІ М. ДЕНИСЮКА В ЧІКАҐО

РІК VIII. Ч. 1 (78) **ОВИД** СІЧЕНЬ 1957

Анатоль Галан

ДО 22 СІЧНЯ

Недарма переважає сум
У мотивах нації моєї.
Я в собі обурення несу
Ланцюгами скутих Прометеїв.

Я дивлюсь на наш Універсал
Так, як на украдену святиню.
Утиск нам вітчизну колисав,
Утиск скрізь за нею ходить тінню.

Та немає вічної пори,
Змінний світ в великому й малому,
І Москви безумство догорить,
Як колись — Гомори і Содому.

Золотим колоссям розцвіте
Сторона від Сяну і до Криму.
Хто б народу прагнення святе
До своєї вольности затримав?!

Привіта Софіївський майдан
Націю, із попелу повсталу,
І могутній бронзовий Богдан
Мовчки схвалить текст Універсалу.

Може, нам цього і не діждать,
Та між мрій — утіхою єдина:
Що і нас тоді добром згада
Молода безсмертна Україна.

ВЕЛИКІ РОКОВИНИ

Василь Мудрий

Найсвітлішою подією в новій історії Українського Народу є поза всяким сумнівом проголошення Української Незалежної Держави, що відбулося 22 січня 1918 року.

Чим більше ми віддаляємось у часі від цієї події, тим кращою і тим ціннішою стає вона для нас. Думки над нею ведуть нас у давно й недавно минуле, в теперішнє і майбутнє.

Традиції української козацької державности жили не тільки в деяких колах старої української провідної верстви, вони жили без перерви й серед народу — в його побутових та історичних піснях та в козацьких думах. "Історія Русів" відживлювала й регенерувала ці традиції в освічених українців. Звідси вони перейшли в твори відродженого українського письменства, що його основоположником був Котляревський. В його перелицьованій "Енеїді" звеличено в певній формі минуле козаччини й гетьманщини. Його наступники в українській літературі продовжили ці тра-

диції, але у формах, принизаних романтикою та ідеалізацією минулого.

Великий Шевченко своїм могутнім словом воскресив героїв нашої козацької давнини, поставив перед очі громадянства свої інтуїтивні візії не тільки героїчного минулого, але й майбутнього, осудив сучасну йому байдужість нащадків великих предків і дав нам програму праці для поневоленого народу, для повного і всебічного визволення його. Цей поет-революціонер викликав духову революцію, особливо серед української молоді. Вплив його духу на дальший розвиток подій на Україні був такий великий і непереможний, що ніякі перешкоди з боку царської влади не годні були його переломити.

Царські переслідування гартували українську національну свідомість і волю до чину. Правда, тільки серед частини українських освічених верств. І звідти вийшли перші творці конкретних політичних концепцій, побудованих спершу на традиціях Кирило-Методіївського Братства, але згодом зовсім відмінних, новочасних, у формі організованих політичних партій. На зміну Шевченкові прийшли не тільки літературні діячі високої кляси, але й вдумливі та послідовні громадські й політичні діячі. У створеній ними атмосфері виховувався другий духовий велетень українського народу — Іван Франко.

Революція 1905 року дала нові перспективи дозрівання та вишліфування українського політичного обличчя. Це був великий посів! З нього в другій, великій революції мусіла була вирости переломова політична дата 22 січня 1918 року. По році долучилась до неї друга дата 22 січня 1919 р. як вияв української соборности. Ці обидві дати стали найдорожчим надбанням чергових українських поколінь. Їх підготова і завершення, їх криваве освячування та закріплювання йшло через Маківку, Крути, Базар, ішло шляхами повстань проти червоної імперіялістичної Москви, шляхами мільйонових жертв українських патріотів, шляхами нерівних кривавих змагань Української Повстанської Армії з совєтською імперією, шляхами нищення червоним ворогом українських національних церков і нарешті шляхами кривавого спротиву червоним насильникам українських політичних в'язнів, а в тому числі й жінок, по концентраційних таборах московської імперії.

Ці обидві дати ввійшли в свідомість і в кров усіх українців, де б вони не були, чи на рідних землях чи в розсіянні по чужині. Ці дати і криваві змагання за них спричинились до того, що Москва, найбільший наш ворог, не могла знести з лиця землі ні формальних границь нашого державного простору, визначеного українською національною революцією, ні перекреслити його державности, але була змушена признати цю останню, хоч і під фірмою УРСР. Якби не було цих дат, не було б і УРСР.

Ці дати будуть і в майбутньому визначувати для всіх українських поколінь програму політичної дії, програму духових і фізичних змагань за наше найвище національне добро, що йому ім'я — Незалежна Соборна Українська Держава!

"Український Народе! Твоєю силою, волею, словом утворилася на українській землі свобідна Українська Народня Республика.

"Від нині Українська Народня Республика стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу.

"З усіма сусідніми державами, а саме Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими ми бажаємо жити в згоді й приязні, але жадна з них не може вмішуватися в життя самостійної Української Республики."

(З Четвертого Універсалу Української Центральної Ради, 22 січня 1918 р.).

"Від нині зливаються в одно віками відділені одна від другої частини України — Галичина, Буковина, Закарпаття і Придніпрянська Україна в одну Велику Україну. Сповнилися відвічні мрії, для яких жили і за які вмирали найліпші сини України. Від нині є тільки одна независима Українська Народня Республика. Від нині український народ, увільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднати всі зусилля своїх синів для створення нероздільної, независимої Української Держави, на добро й щастя Українського Народу."

(З Акту З'єднинення — 22. січня 1919).

ІЗ ДНІВ ГРОЗИ

Г. Лагодинська

...І коли з півночі повіяв студений вітер, а ночами почала замерзати земля, — на душі стало ще більш сіро і непривітно. Проходили грізні та непевні дні, що наче темні та важкі хмари просувалися низько над містом. З ґетта лунали вибухи ґранат, ночами долітав здалека відгомін скорострільного вогню, в'язниці були переповнені людьми.

На мурах міста щораз появлялися великі списки закладників, які я прочитувала щоденно з тривогою та з биттям серця. Між багатьма добре знайомими іменами появлялося вже довший час ім'я одного члена нашої рідні. Його ув'язнили за те, що, викликаний уночі до хворого, не завагався врятувати життя важко раненому юнакові, мабуть, повстанцеві. Його ж обов'язком було видати раненого в руки поліції.

Я знала: ще день — два, і його ім'я зникне зі списку так само, як зникали інші, а на їх місце появлялися нові. А це буде знак, що прийшла на нього черга, що згинув, як гинули десятки інших, розстріляних під мурами в'язниці.

Під час вистави українського театру, де було багато німецьких достойників, поліція обступила будинок, замкнула всі виходи, наказала всім встати з крісел та, обшукавши кілька рядів, знайшла під фотелем одного з гімназійних учнів вибуховий матеріял, підложений туди провокатором. Тоді посадили в тюрму половину учнів вищих кляс. Українське населення принишкло. Люди перестали ходити в театр, на вулиці говорили між собою шепотом та скоро розходилися додому.

Фронт посувався на захід і помалу, але певно зближався до нас. Всі знали, що скоріше, чи пізніше теперішній окупант уступить місце другому — червоному. Жах зростав. Виринало питання: що робити? Залишатись, чи йти на захід? Але куди? До таборів праці в Німеччині?

Молоді хлопці та дівчата покидали потайки батьківський дім та щойно після довшого часу подавали вістку, що пішли туди, куди тягнула їх якась непереможна вища сила, куди рвалися їх палкі серця. Були між ними й кільканадцятилітні діти.

У мене дома виглядало не найкраще. Мама лежала важко хвора, і лікар не мав найменшої надії на видужання. Ліків не було, їх здобували ми тільки з великим трудом, на чорному ринку. Атаки ангіни серця ставали чимраз частіші. Треба було скривати перед мамою все: переслідування, арешти та розстріли і те, що люди збиралися в далеку, непевну та невідому путь.

Цілими довгими ночами я лежала з відкритими очима та наслухувала її віддиху. Я боялася заснути, бо кожної хвилі могла прийти атака. Як тільки я чула стогін, або важкий віддих, зривалася з ліжка та подавала мамі каплі нітрогліцерини, що часом, здавалося, завертали її назад до життя вже з того світу.

Я старалася всіми способами перебороти втому та душевне пригнічення і йшла в школу. Шукала в праці відпруження і не хотіла думати про щось інше. Але в коротких перервах між лекціями мої думки мчали без стриму назад: туди, до ліжка хворої мами та поза тюремні мури, де каралися наші.

Одного пополудня заглянула до мене товаришка — пані Ольга. Побачила, що я сама, й увійшла до залі. Ми часто ділилися взаємно своїми журбами та потішали одна одну. Глянувши на її стурбоване обличчя, я догадалася, що й цим разом мала вона щось важке на серці. Відхилила ще раз двері до коридору та, глянувши, чи нема там когонебудь, почала пошепки говорити:

"Знаєте, я так боюся за мойого Ромка. Він ховається з чимсь передо мною, ходить кудись, такий якийсь дивний став. Відколи забрали Богдана, я не маю спокою за Ромка. Богдан був його найкращим приятелем, вони обидва всюди були разом. Маю зле прочуття, що або заберуть його, або він утече з дому та піде туди..."

Вона похилила голову і з її очей скотилися дві грубі сльози. Я старалася потішити її, але мої слова не дуже її переконували. Недавно втратила мужа, а тепер дрижала, щоб не втратити сина — п'ятнадцятилітньої дитини.

"Ви за Лесю не потребуєте боятися, вона ще дитина — і дівчина... З хлопцями інша справа: як не заберуть тепер німці, то прийдуть другі та заберуть напевно до війська. Ви чули, що большевики знову проломили фронт? Як дальше так піде, то за місяць-два можемо мати їх тут. Говорять, що німці відсилають свої родини до Німеччини. Чи Бригітта приходить ще до вас на лекції?"

Помовчавши хвилину, почала наново говорити. В голосі звучав біль, але й якась рішучість: "Нема нам життя, нема виходу. Підуть одні, прийдуть другі, ще більш жорстокі. Часом думаю вже: мають його застрілити німці, то вже краще нехай іде туди, хоч не згине марно..."

Я сиділа, слухала й важко було мені почати говорити. Як потішити маму, що лякається втратити своє найдорожче? Дійсність була жорстока і невблаганна. Тому, почувши її слова, я легше відітхнула: яку важку боротьбу мусіло звести материнське серце? Що мусіла витерпіти ця жінка, заки прийшла до пізнання цієї жорстокої правди, що бути матір'ю в наших часах — це значить: терпіти, відректися самої себе, бути готовою до найбільших жертв, включно з посвятою життя одинокого сина. Я стиснула її руку та почала говорити, що ніхто нам тут не поможе і не порадить. Мусимо здатися на Божу волю...

Пані Ольга хотіла вже йти, але пригадала собі ще щось і завернула від порога: "За моїм власним горем забула сказати вам те, з чим властиво прийшла..."

Вона стишила голос: "Аж страшно це казати!.. Ромко приніс вістку, що завтра, на сквері перед театром мають вішати наших хлопців, публічно, на острах..."

Я застигла від несподіванки, а по хвилі старалась переконати її, що це хтось невідповідальний пустив таку поголоску. Може, знову чергова провокація... Це ж не до подумання. Навіть большевики не влаштовували прилюдних екзекуцій. Невже ж німці хотіли б настроїти ворожо до себе все українське населення?

Вона не дала мені далі говорити: "Німці здібні до всього, а що робили з жидами? Думаєте, нас вони вважають за кращих? Там уже ями приготовані на шибениці. Погляньте, як будете йти додому..."

Хтось застукав легко в двері, і одна з моїх учениць увійшла до залі. Пані Ольга попрощалась і вийшла.

Я осталась цілком приголомшена. На щастя, це була вже остання учениця, і я, зібравши рештки моїх фізичних та психічних сил, опанувала себе настільки, що могла довести науку до кінця.

Вертаючи додому, я не пішла біля театру, як звичайно, тільки окружною дорогою. Я довго не могла заспокоїтися. Додому було далеко. Морозний вітер холодив мою гарячу голову, і я старалася не думати про те, що почула. Я думала про те, що може мама мала сьогодні спокійне пополудне, бо ніхто не приходив по мене в школу.

Дома застала вже всіх біля вечері. Леся виявляла незвичайний апетит і тішилася, що завтра не треба йти в школу.

Я зайшла відразу до кімнати мами. Вже на порозі зустріли мене її очі, повні дожидання, а в них десь глибоко таївся німий запит: "Як довго ще ми разом?"

Мої очі відповіли їй усміхом, яким хотіла я передати їй все, що мала в серці для неї.

"Так довго не було тебе сьогодні, дитино..." — промовила тихо. — "Як там на дворі? Дуже зимно? Не перемерзла в школі?"

"Де там! На дворі гарно, от сніг буде незабаром, а там Різдво. Марта приїде до нас, буде весело..."

Я поцілувала її білі, наче прозорі, руки та почала поратися. Принесла страву, подала ліки, чесала її коси, докинула до печі полін і при цьому розпитувала, як вона почувається сьогодні, чи спала пополудні, чи Марія подала ліки вчас, чи Фідус був чемний та чи не вискакував на ліжко? — Ми говорили про дрібниці, але кожне її слово — це був скарб, кожний усміх — перлина найдорожча, кожний погляд — самоцвіт, якому нема ціни. Кожна хвиля з нею — це була Вічність. Я збирала ці перлини й самоцвіти, я ховала та зберігала ті скарби на той час, коли її вже не буде зі мною.

На дворі гуляла хуртовина, вітер тряс рамами вікон, а в хаті було затишно і тепло. В печі тріщали горіючі поліна, хвилини плили помалу, але нестримно. Я в душі молилася, щоб сталося якесь чудо та щоб час станув на місці. Мама дивилася мовчки на мене своїми ласкавими очима, в яких були вже відблески Вічности. Я знала, що діється в її душі. Вона прощалася зі мною кожним поглядом, кожним усміхом. Вона передбачала все, але про це не говорила. Це була її таємниця.

Після тривожної та неспокійної ночі дякувала я Богові, що й цим разом був Він ласкавий: Мама жила, всміхалася терпеливо та пестила мене невисказано-ніжним поглядом.

Треба було вийти та пошукати за ліками. Леся потребувала шкільного приладдя та просилася піти разом зі мною. Я згадала вчорашню розмову з панею Ольгою і, вимовляючись поганою погодою, радила їй остатись дома: приладдя куплю я. Але з Лесею не була легка справа: я, очевидно, не знаю, що це має бути, вона мусить сама собі все вибрати та якщо я не хочу її взяти, вона піде собі пополудні сама... Я почала вагатися. Краще таки взяти її тепер, ніж пускати пізніше саму.

На нашій вулиці не було потрібних ліків, треба було пошукати за ними в центрі міста.

"Сюди, біля театру, перетнемо дорогу. Буде ближче до книгарні, а там і аптека по дорозі" — потягнула мене Леся.

Я мовчки взяла її за руку і рішучо завернула в протилежному напрямі. Вона здивовано глянула на мене. Але й тут ліків не було. Я затрималася та почала пригадувати собі всі більші аптеки, куди треба було ще конче поступити.

В місті звичайний рух, ніщо не зраджувало чогось особливого. Я глянула вздовж вулички, що виходила якраз на сквер перед театром. Там було тихо і спокійно. Очевидно, ціла історія була звичайною вигадкою. Та все таки я завернула в сторону Ринку.

"Ходім спершу до книгарні, та це ж уже недалеко, тільки цю вуличку перейти, а потім уже будемо ходити за ліками."

І Леся без надуми пустилася скорим кроком вузькою вуличкою в напрямі театру. Я кликнула та хотіла завернути її назад, але вона мене не чула. Я пішла за нею. Проти нас ішли люди з байдужими обличчями: мій страх — це були звичайнісенькі нерви, наслідок неспаної ночі.

Перед театром не було ніяких шибениць, зате на сквері згромадилося багато людей, і ми почали скоро протискатися, щоб дістатися на другий бік. Це однак не було легко. Люди товпилися з усіх сторін, перейти було майже неможливо. Я хотіла завернути назад, та юрба не пропускала. Товпу творили люди різного стану та віку. Деякі з них попали тут випадково, як і ми, та шукали виходу. Мою увагу звернули на себе кілька свіжо викопаних ям середньої величини та горби свіжої глини, а побіч них декілька жидівських винуджених робітників з опасками на рукаві, під ескортою двох мадярських вояків.

Натовп, очевидно, ждав чогось. Я спитала старшого добродія, що тут діється, та дістала відповідь у польській мові, що це воєнний суд судитиме бандитів...

Мені потемніло в очах, і я, стиснувши руку Лесі, що досі без слова розглядалася на всі боки, почала з усіх сил пробиватися в сторону театру, де товпа була ще найрідша. Ліве крило театру виходило на вузьку вуличку, де, у віддалі не більше двадцятип'яти метрів від театру, находилася, колись величава, тепер брудна та обдерта жидівська синаґоґа. Цею вуличкою могли б ми вийти на Ринок. Та зробивши кілька кроків, спинились ми на горбику глини, і з того підвище-

ного місця я побачила, що театр був окружений поліцією і всі вулиці були нею замкнені. Я зрозуміла, що нам тяжко буде тепер вийти з цього жахливого місця.

В цій хвилі голосний звук меґафону протяв напружену тишину, і голови всіх звернулися в сторону театру. Меґафон був уміщений на балконі, на висоті першого поверху та різкою німецькою, а опісля ще й українською мовою голосив, що отце зараз воєнний суд судитиме прилюдно злочинців, що діяли на шкоду "Райху". Отже суд, а не екзекуція, подумала я та, глянувши на Лесю, побачила, що її очі палали дивним вогнем. Її присутність тут була для мене мукою. Я хотіла їй щось сказати, але не знала, що властиво, та тільки безрадним рухом руки притиснула її тісніше до себе, наче б хотіла хоронити від чогось злого.

Тим часом з меґафону падали імена і прізвища — такі знайомі та такі рідні прізвища двадцятьох "злочинців". Були між ними й чотири жінки.

Той самий різкий голос наказав припровадити одного з в'язнів та, назвавши його ім'я, прізвище та вік, відчитав "акт обвинувачення", що його передав перекладчик українською мовою. Після цього запитано ще обвинуваченого, що цей може сказати на свою оборону, а на кінець відчитано присуд: десять літ в'язниці. Те саме повторилося з другим і з третім. Їм присуджено по дванадцять літ.

Я почала шукати можливости за всяку ціну видістатися з юрби. Тримаючи міцно Лесю за руку, я пробувала зійти з горбика глини та, зробивши один крок, дістала такого штовханця в бік, що малощо не крикнула з болю. Я оглянулась і стрінулась з обличчям юрби: з розпалених лиць гляділи на мене злющо блискучі очі, повні жадоби сенсації.

Четвертий присуд звучав: кара смерти... Був це молодий гуцул, що його застукали в лісовій криївці зі зброєю.

Підо мною почали в'янути ноги, та я стиснула уста і постановила триматися за всяку ціну.. Я чула, як Леся обняла мене за стан та міцно тулила лице до мойого рамена.

Присуди смерти повторялися частіше, а рівночасно почала мене огортати якась байдужість. Все видавалося недійсним, далеким. Це була наче якась жорстоко-несамовита, театральна п'єса, яку грали невидимі актори-духи, поза межами часу і простору. Так. В усьому була якась позачасовість...

Крізь меґафон було чути кожний найтихіший шелест, рух, скрип чобіт, тяжкі кроки, кашель. Коли говорили в'язні, чути було їх важкий віддих. Я примкнула очі, і в моїй уяві постали їх вимучені, скатовані постаті, їх бліді та рішучі обличчя. Моя рука гладила майже несвідомо Лесине плече, а очі блукали між сірими, олов'яними хмарами, наче шукали там чогось. Низько понад голови юрби перелітали цілі громади гайвороння, що крякало лиховісно. Що віщувало воно: сніг? Чи може...

З отупіння збудив мене приглушений гомін юрби: "Коб'єта, коб'єта..." Я почала знову слухати: обвинувачувано її в приналежності до Організації Українських Націоналістів та в чинній допомозі збройним "бандам". — Чи має щось сказати на свою оборону? Крізь меґафон попливо м'яко в простори одне-однісіньке слово: "Нічого". — І знову присуд: Наталія К, двадцятидволітня студентка, засуджена на вісім літ тюрми. Чергувалися: вийт із гуцульського села, молода селянка, два учні середньої школи, два молоді гуцули, кооператор і навіть п'ятидесятилітня жінка-селянка. Всіх їх судили або за активну боротьбу проти німців, або за приналежність до ОУН та допомогу партизанам. Деякі з них не мали нічого сказати на свою оборону, інші заявляли коротко, що не почуваються до вини, бо виконували тільки свій обов'язок. Цим другим переривали та не давали кінчити своєї оборони. Їх голоси були спокійні, опановані.

І враз меґафон затих. Чути було тільки, як важкі кроки ступали сходами вдолину. Кінець.

Перед моїми очима літали червоні плями, нестерпно боліла голова, але я думала тільки про Лесю, що весь час тулилася до мене, і я чула, як її серце било молотом.

"Тепер мусять нас пропустити" — прошепотіла я та почала пробивати дорогу в напрямі вулиці, що мала запровадити нас додому.

Я завважила, що на всіх лавках стояли люди і дивилися понад голови інших, в сторону театру. Чого вони ще ждали?

Ще не встигли ми дістатися з натовпу, як від театру залунала голосна німецька команда та почувсь відгомін рівних кроків по кам'яному бруку.

Юрба сколихнулася і вітром понісся здавлений шепіт: "Провадзон, провадзон... под божніцен..."

Блискавкою спалахнула страшна свідомість, і я зрозуміла тепер усе... Я кинулася вбік і, тягнучи за собою Лесю та наступаючи людям на ноги, пробивалася вперед.

Настороженої тишину перервала коротка, гостра команда, вслід за нею голосне: "Слава Україні...", — і враз грюкнула сальва та заглушила останнє слово... Секунда мертвецької тишини, — і ще одна сальва...

Я прокинулась наче зі сну, стоячи під муром якогось дому, вся очманіла від внутрішнього болю. Біля мене Леся з похиленою головою притискала міцно обидві руки до очей.

В ухах звенів ще оклик умираючих... Їх останнє прощання з життям, зі світом, з Україною...

Низько над нашими головами сунулися густі сірі хмари, поодаль скверу стояв німецький поліцист та цікаво оглядав нас.

Я хотіла взяти Лесю попід руку, щоб не звертати на нас уваги ґестапівця, та вона не хотіла пустити рук від очей. Тоді я обняла її за плече та попровадила помалу, наче невидючу. За вуглом бічної вулиці відорвала я насилу її руки від очей і глянула в них. Її лице було мокре від сліз, а на дні глибоких, чорних очей горіло щось дивно рішуче, сильне. Це вже не були очі дитини. Вона перестала бути дитиною в цьому моменті, коли душі десятьох героїв, із святим словом на вустах, відлітали у вічність...

"Чула все, Лесю?.."

Хитнула скоро головою.

"Затямиш на все життя, навіки..?"

ОДИНЕЦЬ

Старим дівам обох статей присвячую

Ганна Черінь

Що буває кращого на світі,
Ніж щасливий, вдатний одинець?
Обминає він подружні сіті
Й розкошує — вічний брикунець.

Має добру працю, отже й гроші,
Ніяка біда над ним не висне...
Справжній князь! І панночки хороші
Побіжать за ним, лиш тільки свисне.

Скрізь його приймають, ніби в свято;
Там на борщ покличуть, там на чарку.
Сватають мами дочок завзято —
Поки мудрий тато дасть по карку!

У неділю ніжиться у ліжку;
Шум не збудить — повні вуха вати.
Добре, що й не треба поспішати,
Щоб часом не встать на ліву ніжку.

Хай до церкви йдуть собі сім'яни
За свою молитися біду.
Я ж іще посплю, пізніше встану
Та під церкву на амінь прийду —

Обдивитись, як вдяглися панни,
Змірять заодно і їхніх мам,
Що мене хотять, як з неба манни —
Та спіймати я себе не дам!

Одружився торік один товариш —
І яке ж тепер його життя?
І не йди до них! Що з ними звариш?
Ех, пропав бідака без пуття!

Так колись розводив сентименти,
Біг за нею, аж боліли ноги...
А тепер ось — сваряться за центи,
Видані на щітку для підлоги...

Всі неначе винні без провини,
І без зла озлоблені якісь...
Сердяться одна на одну стіни,
Аж ікона хилиться навкіс.

Радість ніби хуга замела,
Хата ніби стала замала,
І кімнат ніколи в ній не досить.
Вічно щось дитина плаче, просить...

Не такі ростуть, як треба, діти,
Не такі, як ми були колись —
Янголоподібні, чемні, вмиті —
Ні, тепер зовсім перевелись:

Все вони на вулиці ганяють,
Безконечно смокчуть цукерки,
Більше від батьків усього знають —
Краще і не мати їх таки!

Хай живуть старі премудрі діви
Всіх статей, в штанях і спідницях!
Тільки ж схаменетеся тоді ви,
Як підійде справа до кінця:

Вже коли ні панни, ні друзяки
Більш того не схочуть одинця.
Відмовки вигадуючи всякі,
Обминатимуть, немов мерця.

Все чиїмсь синочком бути звикли,
Поки не постарілись самі
До того, що вже й ті бабці зникли,
Що для них годилися б в мами.

Та й нема ні чистої ряднини,
Ні борщу з свого ж таки стола,
Ні тії нечемної дитини,
Щоб водиці склянку подала.

ІЗ ДНІВ ГРОЗИ

(Закінчення з 7-ої сторінки)

Відкрила широко очі, глянула на мене і ще раз хитнула головою. В очах таївся вогонь присяги.

Коли я чергового дня йшла в школу та, як звичайно переходила біля театру, падав густий, білий сніг. Перший сніг... Він прикривав увесь світ своєю непорочною шатою, і світ цей ставав наче кращим, чистішим... Якась свята урочистість стояла в повітрі.

Щось, що було сильніше за мене, потягнуло мене вбік, на ліво — під мури синагоги. Там, на білих мурах святині, подіравлених на висоті людського серця, темніли брунатні плями крови... святої, неповинної крови, що взивала про помсту...

SAFE-WAY CONSTRUCTION Co. Ltd.

575 QUEEN ST. W. TORONTO, ONT.

EM. 4-1643 or BE. 3-1051

Одинока українська публічна будівельна спілка з обмеженою порукою.

В засягу діяльности спілки:

- **Будова житлових домів (банґала)**
- **Будова апартаментових блоків**
- **Будова склепів і фабрик**

Переводимо поділ і підготовку землі під будову (субсидії)

ЗАКЛАДОВИЙ КАПІТАЛ СПІЛКИ $500,000.00!

Уділи спілки в ціні $100.00 за уділ дають кожному уділовцеві активне і пасивне виборче право і повний голос у всіх справах спілки. На уділи виплачується **кожного** року дивівенда.

За всіми інформаціями просимо звертатися на адресу:

SAFE-WAY CONSTRUCTION CO. LTD.

575 Queen St. W. — Toronto, Ont. — EM. 4-1643

СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ В РИМІ

НАПЕРЕДОДНІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

(Спогад українського журналіста)

Українська колонія в Римі не мала звичаю святкувати прилюдно українські національні свята: була вона надто малочисельна — поза священиками і семінаристами колегії Св. Йосафата — яких десятка душ. Не було між ними й визначних артистичних сил, і тому виходити на люди не було з ким. "Українська Громада" збиралася раз на місяць у приміщенні голови Громади, і на тих місячних сходинах обговорювала свої і загальноукраїнські справи. Тоді ж відбувалися й скромні вшановування наших історичних осіб та подій...

Так було протягом довгих років.

Але в 1938 році сталося інакше.

У 1938 р. вже відчувалося наближення трагічних подій, і з їх наближенням зростала активність малої громади українських патріотів, що знайшлася була в столиці Італії. І то тим більше, що в офіційних і громадських італійських колах відчувалася явна симпатія до української визвольної ідеї. Ця симпатія виявлялася навіть і конкретно: кілька українських студентів одержували — з 1933 р. — стипендії від італійського уряду для студій у вищих італійських школах.

Саме цим нашим студентам і було доручено зорганізувати **перше прилюдне Свято Української Державности в Римі.**

Відбулося воно 29 січня 1938 р. в залях Італійського Зорганізованого Студенства (ҐУФ), фактично єдиної тоді офіційно дозволеної і урядово протеґованої студентської організації.

В одній з її заль було влаштовано виставку української книжки: тут знайшлася й тритомова "Загальна Українська Енциклопедія" львівського видання ("Книга Знання"), і "Історія Українського Війська" та "Історія України" вид. Ів. Тиктора, "Українське Мистецтво" в двох книжках Данила і Вадима Щербаківських, і "Мистецтво" видання української "Празької Студії", "Атлас України" Вол. Кубійовича, і "Золоті Ворота", розкішне видання з історії визвольних змагань, і "Співаник Червоної Калини", і недавно видана перша українська "Практично-Теоретична Граматика" для італійців, Єв. Онацький, вид. Вищого Східнього Інституту в Неаполі, і багато інших книжок — ціла бібліотека українознавства, що тільки можна було зібрати про Україну в чужих мовах.

Ця виставка мала великий успіх: біля столів, де її було розложено, ввесь час товпилися люди, головно італійське студентство, що з цікавістю розглядали книжки і навіть робили собі виписки й замітки.

Офіційна частина свята розпочалася в год. 15, коли наші студенти в супроводі офіційної делеґації італійського студенства (коло 20 осіб) поклали вінок перед могилою Невідомого Вояка при пам'ятнику короля Віктора Емануеля І на Венеційській площі.

Повільно й урочисто йшов похід широкими довгими сходами на Вівтар Батьківщини. Маяли по вітру жовто-блакитні бинди. Вінок несли два стрункі юнаки. За ними маршували інші, вишиковані по троє. Далі, так само по троє, італійські студенти. Вартові біля могили Невідомого Вояка стали на-струнко, віддали пошану рушницями... Небо захмарилося, почав накрапати дрібний дощик, але від блакиті барв на вінку на душі було соняшно.

В годині 18 почалася Академія у великому сальоні ҐУФ-у. Публіки зійшлося більше, ніж хто міг сподіватися: з місцевих українців нікого не забракло, і з далекої Ґенуї прибули п. Я. Макогін, відомий фундатор Українського Бюра в Лондоні, з дружиною. Але величезну більшість публіки складали все ж італійці. У першій лаві сидів майор Рапікаволі, представник міністерства зак. справ Італії, фактичний референт українських справ.

Першим промовив п. Фабрі, керівник італійського студенства, що побажав українському студенству найскоршого здійснення його національних ідеалів. І з перших же слів офіційного італійського представника, що вітав в українських студентах представників окремої нації, яка, хоча й втратила державність, не втратила надії її відзискати, в залі запанував урочистий настрій.

Очі мимоволі скеровувалися на великого тризуба, що висів на головній стіні поміж портретами Петлюри і Муссоліні.

Фабрі говорив про українських студентів, що рівно 20 років тому полягли під Крутами, боронячи незалежність і суверенність українського народу, і порівнював їх геройство з геройством перших мучеників італійського Відродження.

Після нього забрав слово представник українського студенства, п. М. Турчманович.

Але головним цвяхом програми була блискуча промова д-ра Е. Інсабата, колишнього депутата Парляменту, давнього і теперішнього нашого приятеля, що багато прислужився для спопуляризування і зрозуміння української справи в Італії. Почав він свою промову цитатою з совєтської конституції:

"Арт. 17 конституції СССР, досі правосильної, говорить цілком виразно: "Кожна сфедерована республіка зберігає право вільного виходу з СССР".

"Уважаємо, — продовжував промовець, — що цього цілком досить для заспокоєння лякливих плакальниць інтернаціонального права, що могли б злякатися сьогоднішньої теми української державної незалежности, бо обговорення цієї засади зовсім не чіпає засади суверенности російської держави і ніяк не означає втручання в внутрішні справи якоїсь іншої нації. Питання української незалежности торкається виключно українського народу. Зрештою, цю проблему вже дискутують і за її розвитком уважно стежать — і то навіть дуже зблизька — всі великі держави: від Англії до США, від Німеччини до Франції й Японії, і то-

му й Італія повинна об'єктивно глянути на це питання.

"На 22. січня припадають 20 роковини проголошення української незалежности. Цю дату в усіх частинах світу, де тільки б'ється українське серце, святкують усі українці без огляду на політичні розходження та пристрасті. Навіть і в большевицькій Україні, не вважаючи на лють жахливої й безжалісної реакції, що впивається кров'ю, в глибині душі кожного українця оживає того дня спогад про короткий, але славний період повної незалежности його батьківщини, — оживає інтимний, внутрішній спогад, бо публічно в наслідок болючої необхідности, а може й наївного засліплення, совєтський українець мусить виявляти комуністичну віру.

"Ця дата визначає свято, що від нього мало початися українське відродження, ріст нації, тріюмф державного ідеалу, що переміг усі утиски, всі переслідування, бо його підтримала кров мучеників, бо його зігріло полум'я віри, бо його оспівували надхнені поети..."

Д-р Е. Інсабато довго говорить. Креслить прекрасним словом історію боротьби за українську державність, що кінчається — через байдужість західнього світу — перемогою імперіялістичної Москви. Але...

"Час летить, і події вистигають. Світ помічає нарешті московську небезпеку і починає реаґувати. Українські емігранти з усе більшою надією відзначають той рух відпорности й ворожости, що наростає в Україні проти захланної Москви. Вони вірять у звільнення своєї Батьківщини і шукають поміж народами, хто б міг стати їм на допомогу — може Польща? може Німеччина? може Японія?

"Але Японія — задалеко. Примара великої Польщі не відповідає ідеї незалежної України, і дехто сумнівається, чи можна вважати Німеччину за справжнього союзника, приязного спільника, здатного здійснити програму українського звільнення. І тому-то з українських рівнин все частіше починають поглядати на Італію, що не має програми територіяльного здобуття, чи панування, і вміє бути льояльною і вірною. А Італія, зі своєї сторони, може дивитися з довір'ям на Україну, для якої **може бути загоряється вже променистa зоря світлої свободи...**"

Пізніше цю промову д-ра Е. Інсабата видруковано в "Іль Кор'єре Дипльоматіко е Консоляре", що його свого часу одержували й читали по всіх посольствах і консульствах, і взагалі в усьому тодішньому італійському політичному світі.

Після чергового виступу італійського журналіста д-ра Тревізонна, скінчилося свято імпровізованою промовою голови "Української Громади", що спинився на деяких моментах промови д-ра Е. Інсабата. На всіх присутніх свято зробило велике враження і було відзначене в столичній пресі.

Євген Онацький, Буенос-Айрес

ПРОДАЖ
ЧОЛОВІЧОГО, ЖІНОЧОГО
ОДІННЯ І ҐАЛЯНТЕРІЇ

Поручає всякого роду чоловічі убрання, готові і роблені до міри.

ВЕЛИКИЙ ВИБІР СОРОЧОК, КРАВАТОК І СПІДНЬОГО БІЛЛЯ.

Жіночий відділ має на складі повний вибір:

- **блюзок**
- **суконок**
- **спідничок**
- **пончіх**
- **торбинок**
- **купелевих костюмів**
- **та всякого роду жіночої ґалянтерії.**

ЗАГЛЯНЬТЕ ПЕРЕКОНАТИСЯ!

ОСТАННЯ РУНДА

Олег Лисяк

У верескливому, клекотливому гаморі, що підносився від крісел, найближчих до підвищення рінґу, аж до найвищої, запхнутої під саму стелю ґалереї, металічного звуку ґонґа не було зовсім чути. Рев юрби "Kill him!" не вмовкав і тоді, коли дві закривавлені постаті на хитких ногах, що кілька хвилин ще тому обкладали один одного пястуками на малому, блискучому від світла рефлекторів квадраті рінґу, раптом перестали зударятися похиленими лобами і закривавленими рукавицями, та розійшлися непевними кроками в свої наріжники. На ясний простір рінґу вискочили секунданти, тренери й менаджери та закрутилися виром коло своїх хлопців у наріжняках.

Рев 15-ти тисячної маси глядачів перемінився в гук і, немов затихаючий шквал, перекотився луною по всій амфітеатральній залі старого "Медісон Сквер Ґардену". Передні ряди, де сиділи одягнені у вечірні сукні жінки фінансових потентатів з Менгетену і блискаючі білими передами смокінґових сорочок самі ж потентати, почали вмовкати. Потім тиша хвилею насідала щораз вище, і лише часом ще якийсь заблуканий свист, або осамітнений вигук зривався, немов карабіновий постріл на затихаючій після нічної перестрілки лінії фронту. Ще блискав від часу до часу фотолямпою якийсь запізнений репортер, немов би, немов би... Я не міг окреслити, до чого ці коротесенькі блиски були подібні, і даремно шукав влучного порівняння. Коло мене обізвався голос:

— Я думаю, що вони подібні до ракетних вибухів на фронті.

Неначе вколений шпилькою, я обернувся праворуч. Порівняння було влучне. Жак-Арман Фабріньон, мій довголітній друг із тих часів, коли ми ще не носили темно-блакитної уніформи старшин торговельної маринарки Республіки, усміхнувся вдоволено.

— Знову "стрілив", правда? Я, щоправда, не був ні однієї години на цих жалюгідних сухопутніх фронтах, але думаю, що саме так мусять виглядати ракетні експльозії між одною і другою перестрілкою над двома лініями окопів.

Жак-Арман підвівся і надягнув свого, золотом лямованого, старшинського моряцького кашкета.

— Куди ж ти? — запротестував я, сіпаючи його за рукав. — Та ж це передостання рунда, і ми навіть не будемо знати вислідy... Бачиш, що Рей Бенсон приходить до себе після нокдавну в сьомій, і можливо, що він виграє... Хто ж бачив залишати змагання перед самим закінченням, що покаже остаточний вислід!

— Як собі хочеш, — здвигнув плечима Жак-Арман. — Моя "Ліберте" виходить за дві години в море, і я не маю охоти через цей комічний вислід втрачати добру годину часу на випаркування авта, що його позичив у Браєна з портової митної поліції. Ідеш?

Не було що й відповідати. Не йшло про ті три хвилини, що могла тривати остання рунда, тільки про те, щоб справді пробитися з гущі авт на Таймс Сквері на надбережний бульвар після закінчення змагань, коли тисячі рухнуть із району "Медізон Сквер Ґарден" у нічний, гамірливий Ню Йорк. То могло б тривати справді трохи задовго. Що правда, мій "Свангольм 2" відходив щойно завтра ранком із вантажем якихось черевиків, чи кальош до Ліми (я завжди дивувався, навіщо перуанцям кальоші, хто їх там купує?). Але ж, нарешті, я не міг залишити Жак-Армана самого, перед виходом його корабля в море. Це вже була наша традиція. Коли ми будь-коли зустрічалися в світових портах на перехресних шляхах неспокійного людського життя, то той із нас, хто пізніше випливав, дотримував товариства першому аж до останнього ґудка, аж до хвилини, коли потягнений вивозником корабель не зникав за останнім хвильорізом. Може це сантименталізм, але я сказав би, що це швидче традиція, ще з тих часів, коли ми колись разом верталися зі школи в малому бретонському селі і коли ми безліч разів відводили один одного від хвіртки до хвіртки, аж поки голос матері котрогось із нас не прикликав нас до порядку і дійсности.

— Все таки, це глупо! — бурмотів я, коли ми прямували порожніми коридорами старого будинку "Медізону", а з залишеної поза нами залі доходив рев юрби. — Остання рунда, до чорта! І я не буду її бачити!..

— Не копирсайся так, мій малий, — промовив спокійно Жак-Арман, коли ми вийшли з ясно освітленої неонами брами будинку і стали безособовою частинкою шумної і розпливчастої маси, що розливалася в камінних каніонах менгеттенського півострова. — Є речі важніші за останню рунду.

Ми сиділи в малому, зґрабному "Віллисі", що його Жак-Арман якимсь чудом викрутив на цей день у бульдоґоподібного Боба О'Браєна, інспектора митної сторожі. Я не мав великої симпатії до О'Браєна і не присягнув би, що мав її і Жак-Арман, проте він викрутив цю машину на цілу суботу, хоч, як говорили в порті Ню Йорку, О'Браєн не був взагалі дуже привітний. Не знаю, я не часто бував в Ню Йорку, найвище два-три рази до року. Волію рейси кудись у менш гамірні околиці. Але коли вже приїду і потраплю на змагання за першість світу середньої ваги, то як це може бути, щоб не побачити останньої рунди?!

— Ах, Факіре, Факіре! — відізвався я з жалем і обуренням.

Жак-Арман підняв голову знад керівниці. Я рідко вживав цього його псевда, яким називали ми його ще в "резистансі", ще перед тим, заки ми відкрутили кессони і курки й пустили на дно наш міноносець у порті Тульону, коли "боші" зайняли були південну частину Франції. Це ім'я було табу навіть по війні, і він також ніколи не називав мене псевдом, а лише моїм справжнім, щоденним іменням — Еміль.

— Ох, аж так тебе це діткнуло? — відізвався він спокійним голосом. — Чекай, не плач, малий, я розповім тобі про це історію. Історію, звідки вийде, що не завжди, мій дорогий, чекати на останню рунду означає зробити наймудріше.

Ми стояли якраз на перехресті, чекаючи на зелене світло, щоб виїхати з якоїсь бічної вулиці на широкий шлях Іст Ривер Драйв і звідси вже стрілою помчати до одного з останніх "пірів", де стояла заякорена Жакова "Ліберте".

Блиснула жаром електрична запальничка і разом із запахом диму "Камеля" в монотонному гуркоті і пошумі мотору машини розійшовся спокійний голос мого друга:

— ...Я думаю, що я справді любив ту малу. Це було ще перед війною, якраз була та остання передвоєнна весела і радісна зима. Я приїхав з вишкільного плавання на кілька тижнів відпустки до Парижу і пізнав її десь на якомусь пікніку, чи такому собі, домовому прийнятті у котрогось із товаришів. Вона була, — але ні, мій дорогий, — чи ж є сенс описувати тобі, які вона мала очі, які губи і який усміх, і як мило вона вимовляла "л'ямур"? О, не у відношенні до мене! Я ніколи не говорив з нею про ці справи. Ми просто потанцювали пару разів, пішли два, чи три рази до одного з тих малих кін коло Медлен, перейшлися по опустілому Люксембурському Саду і вона кількакратно потелефонувала до мене. Все. Небагато як на моряка, кадета морської фльоти, що, як кажуть, повинен жити згідно з засадою "в кожному порті дівчина", правда? Я знав її батька. Це був вельмишанований адвокат, і я нераз задумувався над тим, що він був би непоганим свекром. Випивав здорово і можна було з ним говорити.

Ми минули блискучий будинок Об'єднаних Націй, де на скляних стінах прослизнулося лезо рефлектора з Брукліна, і станули під червоним світлом. Жак-Арман приблизив перегуб руки з годинником до освітленої арматурної дошки.

— Пів до одинадцятої, встигну ще.

Він витягнув свіжу цигарку, і під акомпаніямент пошуму машини знову задзвенів матово його голос.

— Я був трохи в прикрому духовому стані. В сам раз заживали мої пошкодження від якоїсь грубшої любовної поразки. Пам'ятаєш Франшет?

— Угм — муркнув я. — Хто б не пам'ятав Франшет! Цілий наш річник в Ле Гавр любився у Франшет...

— Тож бачиш. Але ця історія вже заживала, і я був би дав багато за те, щоб знайти душевний спокій. А вона давала мені цей спокій, ця мала. Ні, вона не була сама взором спокою. Вона мала темперамент, але й, здається, характер, і тому я почав думати, що варто би було, закінчивши школу, поговорити з нею і з її батьком.

— Добре, дорогий друже, — запротестував я, побачивши в далині світла мостів на Гадсоні. — За кілька хвилин ми будемо коло твойого корабля, а я все ще не бачу зв'язку між твоєю любов'ю і сьогоднішнім передчасним виходом із змагань Рея Бенсона...

Жак-Арман не зважав на мене.

— Одного дня вона подзвонила до мене. Ні, на цей раз не йшло про кіно, ні про стрічу в парку. Вони, дівчата, влаштовували в одної з товаришок якусь там вечірку, і вона просила мене прийти туди, як її партнер. Правду кажучи, я був уже трохи застарий на ці "дівочі вечірки": вона ж вийшла щойно з ліцею, і ціле це товариство було для мічмана трохи за зелене, але, очевидно, я прийняв запросини з радістю. Знаєш, коли ти молодий і коли вип'єш пару чарок вина, ти набираєш відваги і тоді можеш навіть сказати усе таке, чого ти ніколи не сказав би на сухо. А я хотів набрати відваги і сказати цій малій чарівниці дещо таке, що могло би змінити її і моє життя. А крім цього, папа був такий приємний... Коли ми домовилися, в якій годині я прийду прямо на вечірку, я повісив слухальце і відітхнув глибоко: половина шляху була за мною. Решту зробить вечірка, і хто зна, чи до Ле Гавр не вертатимуся вже з заручиновим перснем на пальці?

...Пам'ятаєш це пополудне, коли Робер Жакіяр знокавтував Педра Ґонсалеза? Ох, це не був аж такий важливий матч. Він відбувався десь у якійсь меншій боксерській залі на Пассі, і власне кажучи, ніхто навіть добре не знав про нього. Пам'ятаєш, хто мене затягнув на цей матч?

У світлі, що блимало від арматурної дошки "Віллиса", я побачив обличчя Жак-Армана, якесь немов раптом скривлене корчем і стягнене. Чи я пам'ятаю? Чи я нагадую...?

— Ах, — скрикнув я, піднісшись на сидженні, — певно, що так! Це ж було тоді, коли я дістав квитки від Ґастона на цей матч. Це ж ішло за його нагороду, за нагороду власника "нашого" бістро...

— Так, за нагороду нашого бістро, — сказав поволі Арман, і я почув в його голосі гірку усмішку. — Дійсно, важлива була нагорода.

...Ти, Еміле, може й забув вже цю комічну історію малого, третьорядного боксерського матчу в невеликій, задимленій залі. На вулицях люди совгалися на вогких плитах, коли ми входили в закурену і заплювану залю. Повно шоферів, трохи якоїсь міської голоти, і там в першому ряді він, Ґастон, власник, патрон "твойого" бістро.

— Нє про те йшло! — з обуренням запротестував я. — Це ж бився тоді Робер Жакіяр, з Бретонії. Хіба ти забув?

— З Бретонії! — задзвенів іронічно голос Жака-Армана. — Справді, я забув, що він був із Бретонії.

...Пам'ятаєш першу рунду? Цей чорний еспанець, чи мексиканець Ґонсалез мав бути скінчений, ще заки ґонґ сповістить, що минули перші три хвилини. І так дійсно виглядало...

Мені вже не треба було нагадувати. Я пригадав фурію ударів, що нею засипав наш бравий бретонець свого еспанця, по закону відданого йому на поталу. Але я запам'ятав і цей неймовірний, короткий свінґ, що наче грім, лише торкнувся щоки нашого бретонського чемпіона... я пам'ятав довгі рунди цієї, теоретично розчисленої на 15 рунд боротьби, яка однак, як усі гадали, мала тривати найбільше дві-три рунди... Я нагадав.

— Жак-Арман, друже, то ти в цей вечір...?

— Так. Я в цей вечір мав прийти на другий кінець Парижу в шостій годині на вечірку, куди запросила мене одна чорноока дівчина. Я хотів

щось сказати їй. Ти пам'ятаєш, — ти запевнював мене, що це лише дві-три рунди, а потім ми підемо, я зловлю підземку і за пів години буду на місці. Пам'ятаєш?

— Так, — відповів я притишеним тоном, осуваючись на сидження і відсуваючись трохи від Жак-Армана, — я пам'ятаю.

Годі було забути. Це правда, був лише другорядний матч, але такої масакри не забувають роками льокальні матадори і розповідають собі опісля роками про це при довгих чергах "аперитиву". Наш бретонець уже від другої рунди, після того, як Ґонсалез почастував його випадковим свінґом, був увесь час непритомний. Він якимось чудом стояв на ногах, бив, заслонювався, уникав, колінкував, падав, вставав, знову падав. Рунда минала за рундою, ґонґ ударяв за ґонґом, шофери ревіли, після кожного удару ґонґа Жак-Арман зривався на ноги і хотів виходити з залі та намагався витлумачити мені, що він мусить уже йти, що на нього чекають, що він не може чекати до кінця, але я тягнув його за рукав і переконував, що це ще одна лише рунда, що Ґонсалез мусить улізти на кулак, що ще лише одна хвилина, одна однісінька рунда...

У чотирнадцятій він упав. Хто? Ґонсалез, очевидно, хто ж би інший?! І тоді разом із остаточним "десять", яке проголосив суддя над непритомним еспанцем, коли не менш непритомний Робер, тримаючись шнурів рінґу, вислухав оповіщення про свою перемогу, не розуміючи, що власне, сталося, Жак-Арман, як ужалений, вилетів із залі. Куди пігнав? Про що, власне йшло? Я не знав тоді.

— Куди я пігнав? — відізвався голос мого друга коло мене. — Послухай, Еміле. Ти ж не знаєш. Я побіг, як ошалілий, на станцію підземки. Це ж було вже більш години після домовленого часу. Я чекав, але підземка не надходила. Я вибігав на верх, туди, де падав холодний дощ і зрошував плити хідника, шукав за таксі і збігав знову вниз. Підземки не було. Вечірка відбувалася на другому кінці Парижу, і про те, щоб зайти пішком, не було й мови. Ні, телефону в цій хаті не було...

Кажуть, є люди, що вміють опановувати себе. Повір мені, друже: якщо хтось умів опанувати себе, то це я. Коли б я не влетів під кола підземки, якщоб вона, нарешті, спізнена надійшла після мого годинного чекання, то це був би великий тріюмф моєї волі і опанування. Але... вона не прийшла. Щось сталося на лінії, і я нарешті, вліпивши безнадійно руки в кишені плаща, рушив по ховзьких вулицях у напрямі до центру міста.

— Ні, я вже не пішов на вечірку. Йдучи по порожніх вулицях передмістя, я чув увесь час голос тієї, що мене запрошувала і її останнє слово в телефоні: "до швидкого побачення..." — і я знав, що не буде вже ніякого "до швидкого побачення". На запрошення не приходять із тригодинним спізненням. Зокрема, не роблять цього бретонці.

— Наступного дня я послав їй білет. Не пам'ятаю, чи я додав до нього квіти, чи ні. Я написав, вибачився, але знав, що всі мої гарячі слова зів'януть, ще заки стануть чорним, холодним письмом на папері. Увесь день я чекав при телефоні на відповідь. Відповіді не було.

Здалеку блиснуло світло з'їзду із шосе, що проходило камінним вужем понад місто. У низу шумів знову Ню Йорк, а ліворуч блимали освітлені галі корабельних "пірів". Ми з'їхали вниз через рампу і скрутили праворуч, де між двома будинками морських двірців чорніла "Ліберте".

Ще заки ми висіли з авта, Жак-Арман закінчував оповідання:

— Ні, я не побачив її вже тоді. Я знаю, я знаю, це було дурне з мого боку! Я повинен був намагатися зустрітися з нею, витлумачити їй, розказати про цей дурний матч, просити прощення за те, що тільки тому, щоб знати, чи один хлопчисько розіб'є носа другому, я втратив шансу, хто зна, чи не найкращу в мойому житті. Але я не зробив цього. На другий день, раніш, ніж мусів, я виїхав до Ле Гавр. Потім прийшла ця напружена весна, грозове літо і нарешті осінь 39-го, знаєш...

З освітленої галі двірця надходив булдоґоподібний інспектор О'Браєн. Не звертаючи уваги на мене, він підійшов до Жака-Армана, що подавав йому ключі від його авта.

— Ол райт, кептен? — запитав О'Браєн, а його олив'яне обличчя розсвітила усмішка.

— ОК, Баб, — відповів Жак-Арман. — Дякую. Наступним разом привезу тобі оригінальний "Суар де Парі" для твоєї дружини.

Баб усміхнувся широко, але коли його погляд зустрівся з моїм, це були вже очі строгого інспектора О'Браєна, з митного уряду, а не привітного "Баба".

Ми йшли гамірною залею, де вовтузилися пасажири й матроси, крутилася морська поліція, урядовці і стюарти, як звичайно перед відходом корабля в море.

— Знаєш тепер, чому це не найважніша річ дочекатись до кінця, до останньої рунди, Еміле? — спитав Жак-Арман, кладучи мені руку на рамено, ще заки увійти на трап, спущений із покладу.

— Ох, Жак, — пролепетів я, — скажи, чи ти... чи ви...

— Ні, — усміхнувся Жак-Арман. — Ні, це не моя дружина. Вона, ця мала, одружилась також, вийшла заміж за доброго чоловіка і має гарну дитину. Часом ми бачимось на пляжі в Довілль, або в Опері в Парижі. Я не думаю, що вона щонебудь знає про те, що сталося цієї неділі, стільки років тому. Вона напевно забула вже про цю вечірку з давніх часів, і я не думаю, щоб варто було їй про це нагадувати. Пощо комплікувати собі життя!... Але я завжди ще пам'ятаю цей телефон від неї і ніколи не забуду цього останнього: "До скорого побачення, дорогий Жак-Арман!" "A tout a l'heure!"

Він стояв уже на східцях трапу. Гуділи останні гудки, метушня збільшалася, останні линви від'язувалися і вже попихкував вивозник. Мені стало якось дивно боляче: за Жак-Армана, за неві-

дому дівчину, за себе самого, за все те, що сталося і що могло не статися, і за все те, що не сталося і що могло статися. Я підніс руку до кашкета. Там, за мною, у третьому доку стояв мій "Свангольм 2", що з ним я завтра випливаю в напрямі Перу. Я не знаю, що сказати Жак-Арманові, і видусив тільки з себе:

— Будь здоров, "Факіре", і до побачення!

Жак-Арман усміхнувся і підніс також руку до козирка свого лямованого золотого кашкета.

— Будь здоров, Еміль. Думаю, що швидко побачимося.

Я дуже хотів сказати щось приємне мойому другові. Щось про те, що я не знав, що він повинен був мені сказати тоді, що прецінь ця остання рунда... Але ніщо не приходило мені на думку, і коли він зникав вже за бортом "Ліберте", я гукнув тільки вслід за ним:

— До скорого побачення, Жак-Арман! "A tout a l'heure!"

Не знаю, чи він це почув.

**
*

Це, очевидно, видумана історія. Не було ніякого капітана Жака-Армана Фабріньона, не було Еміля, ані боксера Рея Бенсона в "Медісон Сквер Ґарден". Не було теж ніякої, видуманої, дівчини з ліцею, ні інспектора митної сторожі О'Браєна, ні нічого з того цілого сентиментального краму.

Зате могли бути зовсім інші особи, інша сценерія і — подібні події. Їх можуть розшифрувати і взяти за свої — при добрій волі — інші особи. Я написав це оповідання з метою, що може воно потрапить у руки інших героїв цієї самої, чи подібної історії, і вони знайдуть вияснення деяких подій із перед років. Очевидно, якщо ці правдиві герої видуманої історії справді десь, колись існували...

БОРОТЬБА ЗА ЖИТТЯ — ЦЕ САМЕ ЖИТТЯ

Дмитро Бучинський

Дня 31. жовтня 1956 еспанська столиця попрощалася зі своїм великим сином, відомим у цілому світі письменником Пієм Барохою. Помер він в 4-ій годині пополудні попереднього дня, втративши на кілька днів перед смертю притомність. В похороні взяла участь Еспанська Королівська Академія, де Покійник був членом від 1933 року, представники уряду та величезна кількість столичної еліти: письменників, літературознавців, мистців і багато чужинців.

Піо Бароха

У посмертній згадці, його старий друг — також відомий у світі письменник — Азорін пише: "Мого смутку й глибокого зворушення ніхто не може зрозуміти. Бароха, Ортеґа і Ґассет та Унамуно — це мої три найстарші сердечні приятелі, найстарші ветерани Генерації 98. Піо Бароха був аспектом свого власного життя, був чесним з усіма й зі собою, боротьбу за життя вважав самим життям. Хоч його, як письменника, можемо порівнювати з другими, але мусимо бути щирі й сказати, що найбільшим впливом на нього, як на письменника, був його власний вплив."

Коли приглянемося до життя і праці Пія Бароxи, то мусимо сказати, що Азорін, у кількох словах, але знаменито схарактеризував покійного письменника. Здається, що письменник зглибив людське життя геть аж до найглибших надрів. Воно стало найпершим об'єктом для його літературної праці. Життя і людина стояли постійно перед очима письменника. Він був у них залюблений. Але не тільки залюблений, а й боровся за них. "Життя повне посвяти — говорить Бароха — є все приємніше, як життя огірчення". І саме тому, що він боровся за життя з найбільшою посвятою, часто попадав у конфлікти зі своїм оточенням, часто виглядало, що він відчужений навіть від суспільства, але ці конфлікти й це відчуження — це власне був його аскетизм.

Він ніколи не літав у світі ідей, ніколи не дерся, коли так можна висловитись, поза хмари, не піддавався ніяким мріям, а твердо тримався землі, сторожив твір Божих рук — природу й людину. "Ідеї — говорить він — не мають ніякого значення. Вони є видимою уніформою, яку ми вбираємо на наші почування та інстинкти. Традиції і звичаї більше характеризують вартість народу, як ідеї". Але це не значить, що Піо Бароха, не визнаючи світу ідей, мав би бути грубим матеріялістом. Ніколи він матеріялістом не був, ніколи не дбав про багатство й славу, бо він був аскетом життя, він тільки великий реаліст у житті, відкидає всяку фантазію, поклонник боротьби, противник всякої спекуляції, найбільший адоратор творчого людського духу.

Для письменника найважчим суддею було його сумління, що до нього він так часто й так уважно прислухувався, воно, до великої міри, було причиною різнородних конфліктів із різними людьми, яких він безоглядно прикликав до порядку, покликаючись на їх сумління. З цієї причини часто закидували йому, що він некомпетентно вривався в чужі тайники. Не хочемо абсолютно твердити, що в кожному випадку Піо Бароха мав повну рацію, але в багатьох випадках — так.

Сьогоднішньої зматеріялізованої людини Бароха цілком не розумів. Людину нашого часу вважав на пропасті її духового упадку. "Немає ні добрих, ні злих людей — пише він у своєму "Захмареному місті", — ні професійних зрадників,

ні капризних отруйників. Ми розложили людину на брехню і на правду, що до цього часу складалося на суть людини, і тепер не вміємо цього назад зложити. Бо бракує нам цементу Божої віри, щоб із цих поламаних черепків зложити річ, яка була б подібна до статуї".

На його думку, на шляху життя модерної людини, яка твердить, що народилася в світі нових ідей, "не можна зустрінутись з людиною серіозною, поважною; на нових шляхах часто стикаємося з придурковатими, пропащими, весельчаками, але не можна натрапити на святого, або героя".

Життя, на його думку, немає сьогодні більших труднощів, як мало воно колись. "Але зараза наших пересудів така велика, що ми часто шукаємо труднощів там, де їх цілком немає". Сьогоднішнє людство вважав він "анемічним суспільством, зхворованим паралітиком, з яким не можна жити, ані співжити".

Деякі верстви еспанського суспільства Бароха бичував ціле життя. Бичували вони його також при різних нагодах, робили йому різні пакості, але вкінці мусіли капітулювати, бо Дон Піо непереможний. Доходило до такого, що останньо забороняли друкувати його твори, жадаючи викреслити різні, незручні для них, місця. Але Бароха резиґнував з нових видань, а не піддавався.

Сам він твердив, що він ніколи в своєму житті не плянував писання своїх творів, не шукав спеціяльних надхнінь, не творив типів і ситуацій, а просто писав, вдивляючись у картини життя. А все таки, як говорить академік Мельчор Фернандез Альмаґро, він створив цілий літературний світ, типи, краєвиди, діялоги, що їх ніяк інакше не можна назвати, як тільки "барохійськими".

На нашу думку, навіть життя Пія Бароxи дуже цікаве. Коли б знайшовся добрий письменник і переповів його, оживив його під своїм пером, то це була б дуже цікава повість.

Батько Пія, Серафим Бароха був інженером. На свій час високоосвічена людина, з великим нахилом до літературної праці. Писав поезії і прозою в баскійській і кастілійській мовах. Дещо появилось навіть друком. Людина благородна й чесна, але з жилкою мандрівника. Ніде не міг загріти довго місця, що правдоподібно одідичили його сини, а зокрема Піо. Мати походила зі старого шляхетського італійського роду. Жінка побожна, що багато мусіла натерпітися в своєму житті, але була вірним сторожем домашнього вогнища й ангелом для своїх дітей.

Піо народився 28 грудня 1872 року в Сан Себастіян, де почав ходити до школи. Визначався великою пам'яттю, а товариші не любили його за те, що він їх висмівав із різних причин. В 1879 році, думаючи про майбутність дітей, батько переноситься до столиці, де Піо з братом Рікардом (що сьогодні доживає свого життя в Мексику, Д. Б.) ходить до гімназії. Закінчивши гімназію, Піо вписується на медичний факультет, але через конфлікт із професорами Гернандом і Летаменді, покидає школу. Ситуацію рятує батько, заряджуючи дальшу мандрівку цілої родини до Валенсії, де Піо кінчить медицину. В Мадріді докторизується. На той час припадають перші його статті, друковані в "Ліберальній Унії" в Сан Себастіяні. Родина Барохів мандрує до Бухасот, а Піо йде на посаду лікаря в Цестона. За його щире серце й безкоштовну лікарську допомогу — люди дуже його любили, але лікарський фах не був його призначенням. Покинув його і повернувся до хати батьків.

В тому часі брат Рікардо вів пекарню тітки Нессі в Мадріді. Довідавшись, що Піо сидить без праці, запросив його до Мадріду. Так з лікаря Піо став пекарем. В тому часі мав він написану книжку "Життя в тінях" (1898), але ніхто не хотів її видрукувати, "бо хто буде читати книжку пекарчука?". Піо надрукував її, у 500 примірниках, власним коштом. "25 примірників подарував я своїм приятелям, — розказував нам, — а решту, попавши в лють, спалив на подвір'ї пекарні. Сьогодні сам не маю цього першого видання".

Тим часом у житті еспанського народу зайшла велика подія. Еспанія в 1898 році втратила всі свої колонії. Материк знаходився в страшному запущенні, матеріяльному й моральному. Щоб рятувати гордощі народні, ентузіясти кинулися до праці серед народу. До цього гуртка, що рекрутувався більшістю з письменників, втягнули Пія Бароху. Цей гурток перейшов в еспанську історію з назвою "Генерація 98". Ентузіясти подорожують по Еспанії, відкривають перед своїми земляками рідну землю, улаштовують доповіді, заповняють сторінки часописів цікавими репортажами, виводять на денне світло еспанського селянина, пишуть поезії, повісті, наукові праці.

На той час припадає перша подорож Пія Бароxи у Францію, де в Парижі веде довгі розмови з братами Антоніем і Мануелем Мачадо, що мали великий вплив на письменника. По повороті з Парижу, не покидаючи пекарні, Піо кидається у вир життя: пише статті, оповідання, книжки, але книжками його ніхто не цікавився. Пія Бароху відкрили дійсно американці, що перші переклали його твори на англійську мову. Сьогодні його твори дійсно знані не тільки в Европі та обох Америках, а навіть в Азії, бо декілька з них перекладені на японську мову.

Останніх 20 років свого життя Бароха терпів на постійну безсонницю. За добрий, молодечий сон я дав би кожну ціну, але висплюся достаточно там, перед Лицем Справедливости. Дехто, навіть із еспанців, уважав його за брутального, неввічливого, аж несимпатичного, але це суд несправедливий тих людей, що ніколи Барохи не тільки не знали, а навіть на очі не бачили. Він був великий говорун, кожного радо вітав у своїй хаті, з кожним міг довгими годинами говорити, а говорив цілком щиро так, як відчувала його велика душа. В кожній людині він хотів мати свого приятеля.

Мадрід, у листопаді 1956 Р. Б.

ІВАН СМОЛІЙ

МАНЕКЕНИ

НОВЕЛІ

Це найновіше видання В-ва М. Денисюка.

Ціна $1.50

РЕГАБІЛІТАЦІЯ

(Фейлетон)

Ванька Сокрушилов, колишній герой НКВД, з наказу Сталіна був у свій час засуджений до смерти і розстріляний. А оце недавнечко з ласки Хрущова одержав, у порядку відсталінізації режиму, повну регабілітацію: скасування судового вироку смерти, відновлення всіх прав і привілеїв та зворот сконфіскованого майна. Подаючи цю радісну вістку до відома громадян Союзу, радіо й часописи хвалились, що тільки в країні комунізму можливе таке щастя, що людина дістає великі милості навіть після смерти.

Виконуючи акт регабілітації, місцева влада наказала відкопати Сокрушилова й перенести до міського пантеону, де відпочивають інші герої партії. Трудящі дістали звільнення від праці і густими лавами відпровадили Сокрушилова до нового місця відпочинку.

До святочного походу приглядався і сам Сокрушилов! Бо був живий і здоровий, тільки називався інакше. А як це сталося, то я не знаю. І не цікавий знати. В масі мільйонових екзекуцій можливі всякі випадки. Не виключене навіть якесь ожиття, як то було колись із Григорієм Распутином, що в нього цілу ніч стріляли, а він то вмре, то оживе, аж поки люди не догадалися втопити. Можливо, що таку саму вперту натуру мав і Ванька Сокрушилов. Я тільки з цілковитою рішучістю виключаю можливість воскресіння. Бо ніяк не повірю, щоб герої комунізму могли воскресати.

Але киньмо ці ялові метикування і вернімся до фактів. Сокрушилов заздро дивився на регабілітаційний похід, слухав урочистих промов і кипів від злости:

— Якась контр-революційна сволоч дістала на мій рахунок таку честь, а я, правдивий герой революції, мушу таїтись!

З того дня Сокрушилов занурився в глибокі думки. І було чого. Жити на фальшиві документи і бути в безнастанній страху, що от-от пізнають і знищать, то не легка доля. А крім того, що це за життя? Дивитись на людей і не мати права нікого вбити, або хоч би скрутити в'язи, чи поламати ребра, чи тільки вибити зуби! Не життя, а мізерія. Вже ліпше вмерти.

І перед Сокрушиловом постало тяжке питання: чи залишатись надалі в такім жалюгіднім стані, чи піти й заявити про своє законне право на регабілітацію? Бо спокуса була занадто велика: відновлення всіх прав і можливостей, а головне — посади. Бути знову героєм НКВД — яка солодка перспектива!

Але... з другого боку, вельми підозріло, що чомусь регабілітують тільки мертвих і напів мертвих. Чому й не живих?

А потретє, зовсім не знати, як довго той Хрущов пануватиме. Ану ж і йому скрутять в'язи, як скрутили Сталінові. Що тоді? Усіх регабілітованих повикидають із пантеонів на гній, а ще живих постріляють назад.

— А ну їх к чорту з їх регабілітацією! — сказав Сокрушилов, обдумавши справу з усіх боків. — Сиджу каменем і не рипаюсь.

І це було його остаточне рішення.

Але... на другий день раптом змінив думку. А щоб не завагатись знову, наскоро поголився, прибрався і поспішив до місцевого МВД, де зголосився до самого начальника і розкрив йому всю справу!

Начальник пізнав гостя і дуже схвилювався. Пильно вислухав, а вислухавши, висловив великий жаль, що Сокрушилов так запізнився з ділом і допустив до того, що акт регабілітації доконано на якомусь ворогові народу. Яка компромітація!

— Погано! — сказав начальник, — навіть дуже погано...

— Що ж торкається вашої власної регабілітації, то це до чорта складна справа! Ви безумовно мали б повне право на неї, якби були мертві, а так, то я не знаю, що його й робить. В кожнім разі ясно, що на одну регабілітацію не можна регабілітувати аж двох, бо тоді кожна дрянь сказала б: регабілітуй і мене. Подруге, в розпорядженні влади точно і виразно сказано, щоб вас відкопати і перенести до пантеону. А це значить, що я мусів би наперед застрілити вас, потім закопати і аж тоді відкопати і перенести, куди слід. Бо закон є закон. Самі знаєте. Але хоч я вас дуже люблю і шаную, одначе на таку операцію не можу відважитись сам, без виразного наказу влади. Тому мусите трохи почекати, поки влада не розгляне справи і не скаже, що робити: стріляти, чи вішати, чи щось інше. Я зараз же напишу до централі, а тим часом попрошу вас бути моїм дорогим гостем. Дамо вам окреме помешкання з усіма вигодами.

Сокрушилов рішуче запротестував проти такого обороту діла, але начальник сказав, що нічого не може зробити. Покликав аґентів і звелів відвести Сокрушилова до окремої камери.

— Ач, яка бестія! — сказав, залишившись наодинці, — утік від розстрілу, легковажно порушивши законний вирок суду і революційний порядок, а тепер ще хоче на цьому заробити! Хитрий корешок! Але так не буде. Ще ми не здуріли і не такі наївні, щоб повідомляти владу і признаватися, що допустились недбалого відношення до своїх службових обов'язків і з акту регабілітації зробили всесоюзний скандал, регабілітували якогось бандита! За це дають щонайменше кульку в потилицю. Ні, голубчику! Нікому нічого не писатимемо, а ліквідуємо справу власними засобами. І без зайвого клопоту.

І в першу ж ніч Сокрушилов був подруге і вже остаточно розстріляний.

Мені здається, що було б добре, якби якийсь справжній знавець енкаведистського діла використав цю тему для ширшого оповідання. Якби такий майстер знайшовся, то я просив би його, ні в якім разі не випускати Ваньки Сокрушилова живим із оповідання, а конче розстріляти його (можна повішати), бо це головна ідея моєї теми.

С. Риндик, Чікаго

Політичний центр на еміґрації

Іван Кедрин

(Стаття дискусійна)

Мабуть, дві теми побили тепер рекорд щодо непопулярности серед українських читачів в Америці: про жертвенність і про закордонний політичний Центр. Людям страшенно надокучило вже слухати про одно і друге. Психологічно це цілком зрозуміло: ніхто ж не любить слухати раз-у-раз про те, що дуже неприємне, не любить слухати докорів і проповідей під своєю адресою, тим паче, коли всі ті дискусії сповиті, як доказала кількалітня практика, мрякою безнадійности. І тому подобає на парадокс, що, коли видавцеві "Овиду" радили прихильні йому та тямущі в редакційно-видавничих справах люди виступити з чимось новим, атракційним, він акуратно вибрав таки за першу публіцистичну тему ту, що вже розцвіріньканa всіма горобцями на всіх еміґрантських деревах, тему нашого політичного Центру. І треба сказати, що вибираючи цю найважливішу сьогодні в українському аспекті по цьому боці залізної заслони тему, він мав рацію, бо хоч це стара, надокучлива і нецікава проблема, проте вічно-актуальна і наболіла, і її розв'язка нероздільно зв'язана з визвольною проблематикою і місцем еміґрації у визвольній боротьбі.

І тому автор цих рядків погодився подати читачам "Овиду" неприємну пігулку у вигляді кількох завваг на тему українського політичного Центру за кордоном. В розмові з п. Миколою Денисюком я признав, що висновок таких міркувань не повинен бути песимістичний, бо це рівнялось би непристойній і в політиці нестосованій пораді "не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно". Цим "кумом" у даній справі є ми всі. Як довго віримо в конструктивізм ідеї, що її боронить увесь український національно-політичний табір за межами України, так довго треба вірити, що прийде кінець жалюгідному станові, в якому від років перебуває український політичний Центр за кордоном і заступлена ним проблема. Песимізмом мусять дихати завваги, що торкаються проводів нинішніх українських політичних партій. Оптимістами стаємо з хвилиною, коли передбачуємо, що з часом натиск української публічної опінії буде такий сильний, що переможе самозакохання і брак автокритицизму, і впертість, і вузькість різних керівних нині діячів на політичній еміґрації та скаже їм або помудрішати, перескочити свою нинішню власну мірку і діяти за понадперсональними і понад-партійними критеріями, або зректися своєї (за їх думкою, досмертної) професії політиканів.

Автор цих рядків не любить голосних слів і не признає лайки в публіцистиці, бо тоді вона перестає бути публіцистикою. Проте неможливо позбутись різкости при аналізуванні причин нинішньої затяжної кризи та можливостей її позитивного закінчення. Ніякої проблеми не можна відмежувати від людей. У даному випадку видко це цілком ясно. Коли в 1948 році всі політичні партії на еміґрації, за вийнятком одних гетьманців, погодились на концепцію закордонного Державного Центру Української Народньої Республіки, то від того часу нічого у сфері теорії не змінилось. Правда, внаслідку маразму, що настав згодом у тому Центрі і в інших "середовищах", зайнятих ділом самопарцеляції, прийшла теж хаотизація української політичної думки: чи признавати УРСР далі за фікцію, створену московськими большевиками, як вентиль для української визвольної стихії, за вивіску, що поза нею скривається справжня московська окупація, чи вважати її за існуючу українську державу з ненависним українській нації устроєм і слухняним Москві режимом?! Це питання сягає до самих основ української національно-політичної проблематики. Але цікава річ: коли поважний і такий відповідальний діяч, як Дмитро Андрієвський, у цілій низці статтей на сторінках "Українського Слова" в Парижі виступив одверто за ревізію концепції і рації існування в перманенції Української Народньої Республіки, окупованої тепер большевиками, і за ревізію підходу до УРСР, — то це кардинальне питання не викликало навіть сотої частини того зацікавлення в українському громадянстві в Зах. Европі та на американському й австралійському континентах, що його логічно повинно було б викликати. Самі керівники УНРади не взяли собі до серця цієї справи. Сам названий діяч теж не переступав у своїх міркуваннях меж теорії, пояснюючи нею тільки єдину практику, застосовану в закордонній політиці президента УНР, УНРади і її Виконного Органу, коли вони виступили з рішучою обороною збереження "статус кво" в Об'єднаних Націях щодо членства УРСР, себто виступили проти імлистого проєкту заквестіонування того членства у зв'язку з ревізією чартеру ОН.

Залишаючи на боці всю порушену п. Д. Андрієвським проблему, як теж не входячи глибше в цілу згадану тут історію оборони тієї точки Ялтанського договору, що торкалася введення в О'єднані Нації УРСР, треба ствердити, що ні п. Д. Андрієвський, ні вся його партія ані трішки не заперечували доцільности дальшого існування Державного Центру УНР. Так само не піддають під сумнів потреби одного політичного Центру за кордоном і діячі зі Зак. Представництва УГВР, чи пак "двійки", близькі до поглядів Д. Андрієвського в цій справі. Та й проєкт перетворення УНРади в Комітет пролунав майже без ніякого відгуку. Вийшов він від гетьмансько-бандерівських кіл, як буцім-то придатна консолідаційна база. Самі його автори не дуже-то палко пропаґували його й боронили, бо наче автоматично він викликує сумнів: чому заради консолідації, цей сконсолідований, одностайний український політичний фронт за кордоном мав би позбуватись добровільно такого могутнього морального чинника внутрі власного громадянства і пропаґандивно-політичного атуту перед чужинцями, як власна традиція?! Чому відпекуватись від тієї традиції,

коли вона стала частиною української новітньої історії з часів визвольної війни?! Чому самих себе збіднювати — у власних очах і чужих?! Коли б навіть — берім гіпотетично — відносини після розвалення СССР і відновлення української національної державности (чи, кажучи іншою фразеологією, "зміни режиму"), не вернулась Українська Народня Республіка, а воскрес би режим гетьманський чи прийшов би авторитарний, чи якийсь інший "солідаристичний", то чому сьогодні, в нинішніх внутрішньо-крайових і міжнародніх умовинах української визвольної боротьби, відмежовуватись назверх від останньої фази української суверенної державности?!

Ніякі ці теоретичні справи не стоять на перешкоді до позитивного розв'язання проблеми українського політичного Центру за кордоном. Про них навіть не дискутують серед розсварених "середовищ", ані тим паче серед розсварених партій у міжпартійній УНРаді. Що ж насправді стоїть на перешкоді? Люди, тільки люди, — їх невміння вести довірене їм діло з користю для справи, ладнати одно з одним, вирівнювати свої розбіжности за столом у невеликій кімнаті в Мюнхені, вміти відрізнювати речі малі від великих, не скакати одні одним до очей, не робити "штатс-фраґе" з кожної дрібниці, не грати президентів, прем'єрів і міністрів у взаєминах одні з одними, дивитись скромнішими очима на себе, зате куди поважнішими на наслідки, до яких доводить їх забава, бути державними діячами і політиками не за фірмою і не в своїх святочних заявах, а в своїх щоденних ділах, власне там, де річ іде про цілість, вартість і повагу українського політичного Центру за кордоном.

Пан-американська Українська Конференція (ПАУК) запропонувала своє посередництво в справі консолідації української еміґрації, що в практиці означає створення авторитетного політичного Центру за кордоном. ПАУК відразу говорив про УНРаду, як організацію, що довкола неї мала б статись консолідація. Ясно, що передумовою такої дії мусить бути впорядкована УНРада. Від часу того заклику ПАУК-у відносини в УНРаді не тільки не покращали, а погіршились. Своєчасні запевнювання, що в УНРаді "нема кризи", бо, мовляв, вона "діє", пригадували високо-оптимістичну промову польського прем'єра Казімєржа Бартеля, коли він малював послам у соймі райдужний образ господарських відносин. Тоді Вінценти Вітос із "П'яста" встав і, розвівши руками, поставив одно коротке питання, що внівець звело всі штудерні аргументи й рахункові табелі: "Коли в нас так добре, то ради Бога, чому так зле?!" Очевидно, що чим гірше ставало в самій УНРаді, тим менше говорилось про ще ширшу консолідацію. Нема теж сумніву, що коли б УНРада не була така, якою вона з роками стала, то й бідкання з приводу замалої і завузької консолідації не було б переконливе, та й консолідація приходила б автоматично. Коли б існуючий Державний Центр УНР був унутрі впорядкований, меткий, одностайний й активний, то люди з одного боку не бачили б потреби поширювати базу УНР на групи, що послаблювали б ту одностайність, з другого — УНРада була б таким атракційним центром, що дійсно конструктивні партії і групи з-поза неї відчували б прикріше свою ізольованість і були б приступніші для ідеї консолідації із членами УНРади, вбачаючи в цьому інтерес і всієї української справи, і власної партії, що завжди повинно покриватись одно з одним.

Чи можна сподіватися від нинішніх партій в УНРаді санації тамошніх відносин, поглиблення української політичної думки та пожвавлення її діяльности? Як свідчить дотеперішній досвід, треба в можливості такого добра сумніватися. Це було б чудо, коли б таке сталося. Чудо, що його з найбільшою радістю прийняли б українські люди в Україні, в західній Европі й на інших континентах. Чи нема в отих партіях людей поважних і розважних, спокійних, із ширшим овидом і вдачами, необхідними для колективного ведення політики та водночас практичного виконування сірої пропаґандивно-інформаційної праці? Є їх чимало, але... поза керівною оліґархією. Як довго в оцій оліґархії були такі індивідуальности, як Андрій Лівицький, Ісаак Мазепа, Степан Баран і Борис Іваницький, так довго ґурт тримався, і Центр втішався повагою. То неправда, що нема незаступних людей і сама ідея може їх заступити. Люди роблять історію, люди роблять діло. Нема автоматизму подій, і з моментом, коли на місце більших і кращих людей приходять менші й гірші, кожне діло мусить погіршуватись і карлуватіти. Від років нема припливу нових, активних, творчих осіб до Державного Центру. Деякі спроби в цьому напрямку не вдалися, інші занехано і не видно нині ніяких познак, щоб їх поновлено. Ще багато добрих людей, не зважаючи на відплив масиву інтеліґенції за океан, є в Західній Европі, не тільки поза партійними верхівками, але взагалі поза партіями. Партійні верхівки відштовхують їх своїм виглядом і станом. Внутрішньо-партійницький сервілізм запанував майже в усіх партіях, не тільки за своєю програмою "вождівських", але й за програмою "демократичних". Нема внутрішньо-партійної критики, нема дискусії, нема публічних з'їздів чи членських нарад. В яку партію не глянути, скрізь — вожді, провідники й лідери, династичні наступники престолу або непримирні доктринери, при чому доктрину заступає зарозумілість, що стоїть у диспропорції до дійсної вартости. — Одному з діячів української революції закидали, наче б то він сказав: "коли Україна не буде соціялістична, хай не буде ніяка". До речі, цей діяч куди розумніший, щоб міг був тоді таке сказати. Зате нині дійшло на еміґрації до ще гіршого явища: коли моя думка не знаходить послуху, і я не можу бути прем'єром, міністром, головою, і коли моя партія не дістане такого ось становища для такого ось її репрезентанта, тоді моя чи наша хата скраю.

Було б великим спрощуванням проблеми уважати, що відносини в теперішньому Державному Центрі на чужині будуть впорядковані, коли тільки його розсварені партії помиряться і діячі, що позрікалися своєї участи в Президії УНРади чи у Виконному Органі, заберуть свої димісії назад, і всі тепер "вакантні" становища виповняться здебільшого тими самими людьми. Лихо власне в тім, що завжди на місці залишається здебільшого

той самий гурт, змінюючи лише свої становища, як пари танцюристів у кадрилі. Лихо в тому, що остання криза тільки тому затяглась на два роки, що 1) істота спору була куди менша, ніж її роздуто, при чому спір продовжувано ще й тоді, коли він став абсолютно неактуальним, 2) що суто персональні амбіції і образи прикривано ніби принциповими політичними розбіжностями і 3) що вся ліквідація тієї кризи знову обернулась у проблему суто персональних амбіцій та ще й може парцеляції становищ поміж партіями, не за принципом кваліфікації кандидата, тільки за принципом "права" даної партії до певних місць, хоч би вона й не могла обсадити їх дійсно кваліфікованими одиницями. Істота лиха полягає в тому, що, на жаль, не видно познак, щоб при формальному обсадженні всіх "ваканцій" повіяло в Державному Центрі іншим духом. Це не пустий закид. Бо ж останні два роки кризи були виповнені тільки взаємними докорами, лайками і такою дрібною сварнею, що не дозволяла, не залишала ніякого місця на проблеми під кутом конструктивізму. З енергією, вартою куди більшої справи, молочено на всі способи проєкт, що нібито його запропонував Паризький Бльок чи Американський Комітет щодо форми співпраці емігрантських осередків із названим Комітетом, наче б то вся визвольна проблематика України вміщалася в тому чи якомусь іншому проєкті такої співпраці. Найсумніше було те, що спір штучно продовжувано й загострювано ще тоді, коли сам Американський Комітет зрікся того проєкту, а партії, що раніш підтримували його, зревідували своє становище! Чи це був державницький підхід? Чи направду керівні діячі політичних партій на еміграції не здають собі справи, як вони тим своїм не-державницьким підходом підірвали повагу власних партій і себе самих, і Державного Центру, і всієї української визвольної справи в очах тих чужинецьких кіл, що цікавляться станом і діяльністю політичних еміграцій?!

Можна припустити, що в січневій 4-ій сесії УНРади формальна криза УНРади буде поладнана, отже, що буде проголошений повний список членів Президії УНРади й Виконного Органу. Ясно, що і це вже буде поступом, бо виглядатиме назверх пристойніше. Але маразм — не спеціяльно Державного Центру УНР на чужині, а всієї зорганізованої політичної еміграції, — закінчиться тільки тоді, коли вона, еміграція, почне поважно задумуватись і конструктивно розв'язувати проблеми. Поважний і конструктивний підхід виключає демагогію. Замість неї має бути цивільна відвага. Вгорі названо одну з таких кардинальних проблем із ділянки політичної думки, що довкола неї ширяться тепер стільки баламутства: УНР і УРСР. На тему зв'язаного з цією проблемою перебування УРСР в Об'єднаних Націях написано вже масу статтей. Але скільки зужито там пустої демагогії! "Україну викидають, — це Україна є в Об'єднаних Націях, — ми боронимо Україну, а не большевицьку репрезентацію!" Коли Д. Андрієвський пояснює акцію УНРади в користь перебування УРСР в ОН потребами визвольної тактики, коли він вказує на інші умовини, в яких перебуває в міжнародній опінії справа України та справа сателітських країн, то він має повну рацію. Але треба чітко відрізнювати питання тактики від питання національної політики, а тим паче від питання національних принципів. Коли хтось каже: перебування УРСР в ОН призвичаїть світ до української номенклятури й облегшить завдання українській делегації на майбутній мировій конференції після розвалу СССР, то це — логічно і скромно поставлене питання, що проте є питанням гіпотечним і дискусійним. Коли ж хтось захоплюється, чуючи ім'я "Україна-український", чи українське слово, в будь-якому пов'язанні, з будь-яким змістом, то це — етнічний примітивізм. Пригадуємо гістерію, що запанувала була в деяких колах українського громадянства, коли здавалося, що на 10-тій сесії ОН може виринути справа ревізії їх чартеру, а в цій ревізії — внесок на виключення з рядів ОН УРСР і БССР. Чи було б місце на гістерію, коли б справу ставити так: чи перебування в ОН "товаришів" Барановських і різних -енків приносить користь визвольній справі України, чи її компромітує і дискредитує?! А чейже вся американська політика на терені Об'єднаних Націй вказує на те, що коли внаслідку совєтських свідомих провокацій чи совєтської тупости війна стане неминучою, то СССР викинуть із ОН, хоч, за теперішнім складом тієї установи, ніби трудно зробити це чисто аритметично. Викинуть так чи інакше, і тоді викинуть і УРСР і БССР, не на те, всупереч переконанню різних наших людей, щоб зробити прикрість Україні й українцям, не з почину і заходами ворогів України, а виключно на те, щоб ударити по престижі Москви. Чи в такій комбінації це було б нещастям для визвольної справи України?!

До палючих проблем належить справа доцільности, чи шкідливости дублювання українських політичних партій на еміграції на американському континенті. Це окрема велика проблема, і тут можна тільки згадати, що в цій справі теж тріюмфує партійщина, а не державний розум. Наскільки здоровішими були б українські відносини в ЗДА, коли б ті партійні головачі з Европи, що конче хотіли мати "свої" відповідники на американському континенті (бо такими насправді всі ті "партії" стали тут), були призадумалися над питанням, що життя і відносини в ЗДА накидають зовсім іншу проблематику і що не всилі наломити того життя, а хто захоче його наломлювати, відштовхне масу взагалі від громадського активізму. І так воно сталося, але й далі ніхто цієї проблеми не заторкує.

Існує проблема взаємин політичного Центру на еміграції і крайових Центрів, в першу чергу УКК. Все, що до цього часу сказано про це, не змінило суті речі, що ці взаємини були і є кепські, хоч усі дані були і є, щоб були добрі. Коли ми чували, що збоку Центру УНРади "зроблено все можливе", то це справа дискусійна. Бо в цій справі не зроблено найістотніших речей, що могли були вивести її зі сліпого кута. — Існує проблема (не УНРади, а еміграції), чи можуть виступати в ролі репрезентантів української справи — групи чи окремі особи, що є в будь-якому службовому відношенні до якихось державних

чинників даної країни, чи вони можуть грати таку подвійну ролю? Це можуть бути дуже ідейні, гарні групи й дуже цінні одиниці. Але річ у принципі і річ у практичних наслідках такого переплутування чи комулювання ролі.

Існує проблема України і її сусідів, наболіла, давня. Проте її не рухають, бо вона "дразлива" і непопулярна, дає поле демагогії і вимагає великої цивільної відваги. Важка проблема, але ж політика існує на те, щоб розв'язувати й найважчі проблеми. А скільки легших проблем не розв'язується і зовсім не заторкується, бо не дозволяє цього атмосфера квієтизму чи демагогій.

Який вихід? **Мобілізувати публічну опінію. Вона — здорова.** Це правда, що всі українські часописи в Європі в руках окремих партій. Але і в їх редакціях є критичні одиниці та й поза сутопартійними часописами є у вільному світі українські органи преси, що можуть значно впливати на публічну опінію, а поза партіями є багато першорядних установ. Треба присилувати існуючі партії, чи пак їх окремих діячів, щоб вони зійшли з п'єдесталу непомильности й самозвеличування. Треба спонукати їх, щоб вони, за принципом дійсної, а не уявної демократії, почали признавати власні помилки. Тоді легше їм стане прощати помилки в інших партіях і діячах. Довго тяглись розмови, переговори і торги, поки створено Українську Національну Раду. А сталось це таки під натиском обуреної публічної опінії. Українська публічна опінія повинна захитати внутрішньо-партійним сервілізмом. Колись закидувано бандерівцям, що вони, мовляв, увели в українське громадське життя нездоровий принцип — боронити "свого", навіть, коли він робить чи зробив зле, а ганити "чужого" (земляка, партію), без уваги на правду. Нині бачимо, що цей принцип на прочуд прийнявся в усіх партіях і "середовищах". Скрізь панує внутрішня адорація кожної окремої партії і групи, скрізь панує сервілізм у відношенні до вождів, президентів, лідерів та династів. А всі говорять про демократію!

Публічна опінія — це могутній засіб зброї. Ми бачимо на світових подіях, яку силу має публічна опінія, як із нею мусять рахуватися навіть режими, оперті на танки й баґнети. Українська публічна опінія не потребує бавитись у дипломатію і вона не буде лякатися гніву партійних проводів. Вона допоможе тим партіям стати дійсно вартісними й творчими колективами, а не товариствами взаємної адорації, колективами, що єднали б людей спільного світогляду з обов'язком виконувати частину тієї місії, що її мусить виконати ціла еміґрація. Бо навіщо пригодиться славити самого себе, коли так трудно відповісти на скромний запит: котра українська політична партія з цілого їх вахляра склала на еміґрації дійсно політичний іспит?! Котра з них користується авторитетом не тільки в гурті своїх членів, але й поза ними?! Оздоровлення їх та через них всього життя на еміґрації може піти тільки через критику збоку незалежних від партій громадян, часописів, гуртів.

Ми, оптимісти, віримо, що це можна зробити. Віримо, що не затратився здоровий інстинкт у великій українській громаді у вільному світі і що він переможе все і навіть тих, що такого інстинкту не мають, або його заперечують.

СПОМИН ПРО ЄВГЕНА Ю. ПЕЛЕНСЬКОГО

(1908-1956)

(Замість вінка на далеку могилу)

Не судилося йому "в сірій шинелі впасти від ґранати", як це виспівували собі долю стрийські товариші його молодости, "заслухані в золото мрій"...

Помер Євген, їх побратим і наш приятель, тихо в Австралії, далеко від омріяної мети, обриваючи нагло, посеред дороги, снування і здійснювання своїх пластових "добрих діл", широко креслених, сміливих плянів власної наукової праці й організації видавничих задумів, м. і. і в дорогому йому Н. Т-ві ім. Шевченка.

Не стало його нагло, ледве дійшли від нього останні листи до приятелів, де він тішився, що скоро матиме змогу викінчити цікаво задуману "Історію Української Літератури", і писав, що збирається відвідати ще деякі культурні осередки Європи, а відтак переїхати до ЗДА, щоб, як колись, змобілізувати дружній гурт давніх і нових приятелів для наукової співпраці й організації наших культурних змагань на чужині.

Я познайомився з Покійним, коли він, ще бувши молодим студентом, працював в Українському Нац. Музеї у Львові під орудою пок. проф. І. Свєнціцького, над порядкуванням стародруків і рукописів. Відтак ближче здружив нас із Покійним наш спільний приятель і кум Тиміш Білостоцький. Ми всі три разом працювали біля 12 літ у тих самих школах, відтак у виділі "Учительської Громади" та виділі "Наукового Товариства ім. Шевченка". Згодом на еміґрації, обидва разом вчили на Українському Вільнім Університеті. Пригадую теж нашу другу з ним зустріч у цікавому молодому колі поклонників муз і літературознавців: пок. Богдана Антонича, Івася Крушельницького, Петра Кострубу та ін., що їх уже не пригадую, — як збиралися вони на духові вершини, не зважаючи на непригожі обставини будня і тодішніх політичних умовин у краю.

22-річний Є. Ю. Пеленський почав 1929 р. вчителювати в Торговельній Школі Т-ва "Рідна Школа" у Львові. Добрий наш директор пок. Денис Коренець жартома журився, як собі такий молодий, ще й низького росту учитель дасть раду зі старшими учнями. З прикметною йому самопевністю заспокоював пок. Євген директора: "Маю 22 роки, виглядаю на 28, стараюся думати, як 40-літній, а на додаток ще й женюся"...

Молодий Пеленський не тільки давав собі раду зі старшою молоддю. Він скоро з'єднав собі не тільки пошану в неї, а й щиру відданість і до-

вір'я. Пригадую, як він, бувало, схвильований прибігав до нас, старших, радитися над трудними виховними проблемами, бо до нього, як до товариша й малощо не ровесника, підходили молоді юнаки й дівчата звірюватися й шукати порад нераз у дуже інтимних особистих справах і переживаннях.

І нині зустрічаю бувших його і своїх учнів із Торговельної Школи та Кооп. Ліцею. Вони про це з вдячністю згадують. Молодий Доктор Пеленський імпонував їм не тільки своїм знанням, він зацікавлював їх навчальним матеріялом, з'єднував тактовною поведінкою, і вони з подивом слідкували за його культурно-громадською працею.

Бувало, пок. дир. Коренець жартував, що нам, мовляв, треба економістів, а Пеленський робить із них поетів. Бож пок. Євген вперше настроював і виряджав на літературне поле і Богдана Нижанківського, і Івася Керницького та й не без впливу Пеленського обрав своє призвання й культурну місію наш дорогий учень Микола Денисюк.

Старші наші вчені й культурно-громадські діячі прийняли теж скоро його молодого в свої круги, доцінюючи його знання, відвертy і сміливу думку, ентузіязм, ініціятивність і організаційний хист. Покійний мило згадував свої пластові мандри з пок. Іваном Чмолою. Я був часто свідком його сердечної дружби з Верховним Пластуном проф. С. Левицьким.

Десь уже від 1933 р. його молодого, тоді ще звичайного члена, постійно обирали в члени виділу НТШ. Пок. м. і. вложив чимало жури і енергії в санацію господарських справ НТШ. Довгі роки він був членом виділу Т-ва "Учительська Громада" і співредактором журналу Т-ва "Українська Школа", належав до основників і був у проводі краєзнавчого товариства "Плай", Педагогічної Комісії Т-ва "Рідна Школа", раніше ще членом управи Уладу Старших Пластунів, головою Українського Студентського Товариства і Студ. Громади, головою Т-ва Українських Бібліофілів і редактором органу Т-ва "Українська Книга", членом-співробітником кількох Комісій Філолог. Секції НТШ, засновником і першим директором видавн. Кооперативи "Вогні" у Львові, літературного видавництва "Дажбог" (1932-1935).

В 1935 році промувався пок. Пеленський на доктора слов. філології на Львівському Університеті, 1937 р. був іменований дійсним членом НТШ, а в 1942 р. габілітувався на доцента Українського Вільного Університету.

Чимало праці вложив покійний над культурним піднесенням наших західніх окраїн, коли він 1939 р. виміґрував перед большевиками до Кракова. Тоді то він перший дав почин до заснування вид. спілки "Українське Видавництво" в Кракові, відтак заложив власне видавництво "Бистриця", де випустив за власною редакцією низку шкільних підручників. В-во "Бистриця" перевіз відтак Пеленський до Німеччини і згодом до Австралії. В Сиднею редагував тижневик "Вільна Думка" і оце недавно був обраний членом та другим заст. президента Головної Ради НТШ.

Бібліографія його наукових і популярних праць і статтей, що її Покійний сам склав 1949 р., відмічує біля 250 позицій. З важніших наукових праць Пеленського слід відмітити його бібліографію "Українки" в зах.-европ. мовах, що вийшла окремим томом Зап. НТШ (Т. 158, Мюнхен 1948), "Бібліографію Українських Бібліографій", працю "Шевченко — Клясик".

Так склалося, що пок. Пеленський виявив себе в науці головно як бібліограф, хоч зацікавлення його принаджувало більше порівнююче літературознавство, до якого Пок. мав солідну підготову і, головне, сміливі і оригінальні задуми. Та Покійний говорив: "Коли немає змоги творити велике, треба робити хочби дрібну роботу, але необхідну, якщо її ніхто не робить"...

Збирання бібліографічного матеріялу і редакторську працю виконував Покійний не на ходу, а просто на бігу, бігаючи на працю з однієї школи до другої, то до Українського Нац. Музею, то на численні зібрання і наради.

Покійний, як рідко хто, сполучував свій хист редактора із хистом організатора наукової й літературно-видавничої праці і разом з тим економічної підприємчивости. Коли я раз приязно йому дорікав за цю його підприємчивість, що в певній мірі шкодило його власній науковій праці, бо й так дорібків з неї не було в нього видно, то він наперед поважно оправдувався, що мовляв: "Культурні меценати в нас перевелися, тож самі мусимо творити екон. базу під наші культурні змагання", а відтак жартома додав: "зрештою не пораджу, щось у мені покутує з Митуси і бойка розам"...

Легко було з Покійним співпрацювати і за співпрацю, Євгене, незабутній ЄЮП-о, як ми тебе жартома кликали, дякуємо тобі оцим коротким спомином. Бануючи за тобою, трудно списати все добре, пережите з тобою, трудно теж дібрати таких слів потіхи для твоїх рідних, щоб вони втишили біль по втраті тебе, їх вірного й дбайливого опікуна.

Хай Всевишній нагородить Тебе участю в Своїй Вічній Великій Ватрі.

І. Витанович

ЩЕ СЬОГОДНІ

запренумеруйте собі цікавий

ілюстрований тижневик

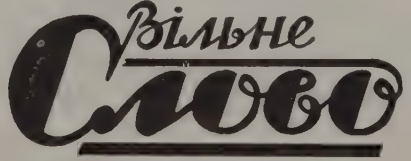

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА — $5.00

Адреса для замовлень:

"VILNE SLOVO"

15 Neepawa Ave. — LE 4-8043

Toronto 3, Ont.

ІНТЕРВЕНЦІЯ

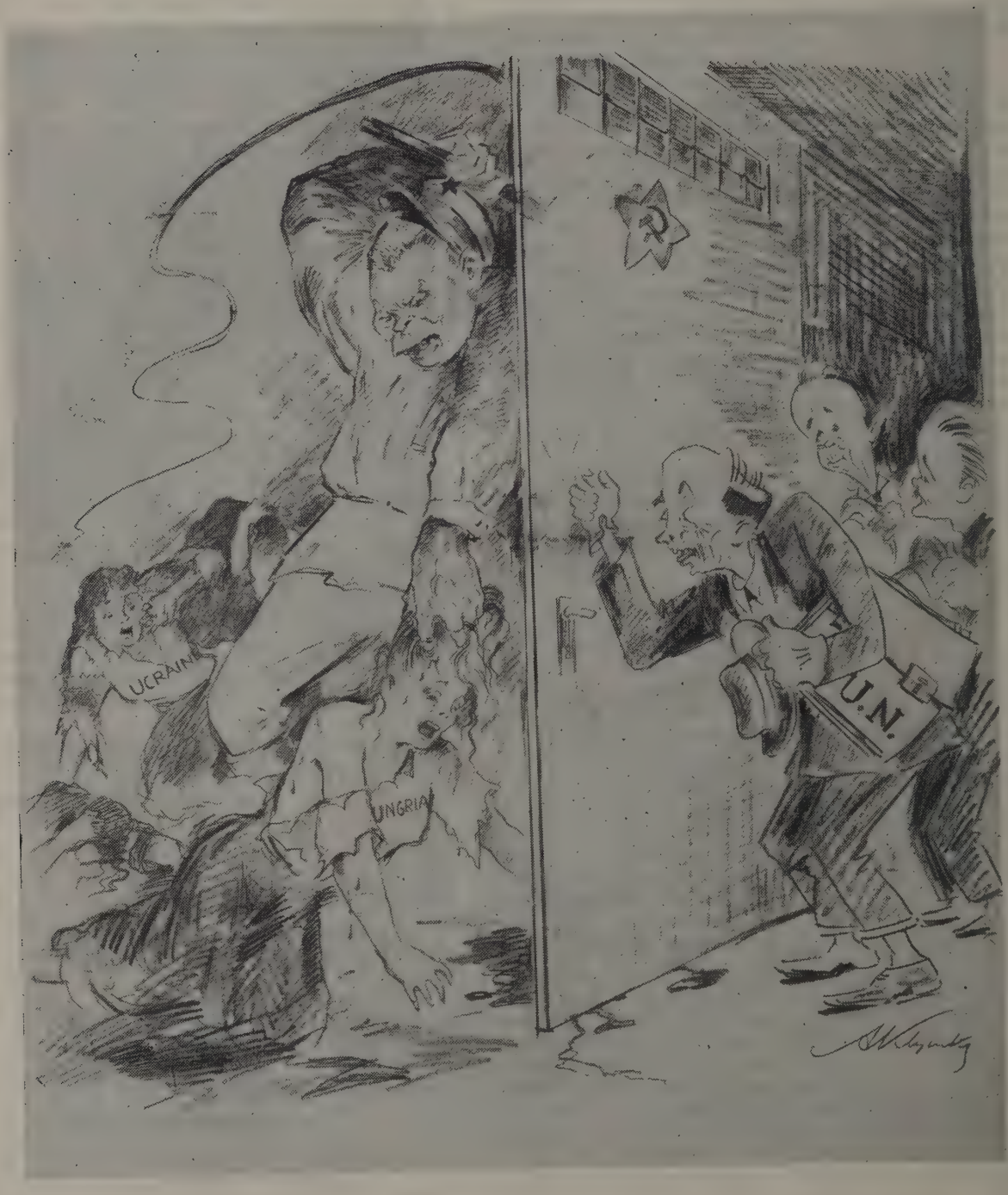

Тоді, коли совєтська армія „визволяла" мадярів...

(Про воєнні мемуари і белетристику та зокрема про одну книжку, де людяність українських солдатів відзначена з гідною уваги теплотою).

ВОЛОДИМИР НЕСТОРОВИЧ

I.

Друга світова війна, що своїм велитенським потрясенням людськими душами і макабричними переживаннями ще довго буде в пам'яті сучасної генерації, послужила тематикою для великої кількости мемуарних і белетристичних творів. Вона ще далі є невичерпною сюжетною криницею, і тому на книжковому ринку появляються щораз нові й нові книжки, а серед них є чимало таких, що увійшли в категорію "бестселлєрів".

Англомовні народи охоче читають цей рід літератури, користуючись теж численними перекладами чужих авторів, навіть коли їх ідеологічна постава дише ще ворожістю покореної нації і сприяє засудженим тенденціям (згадаємо тут "Fragebogen" Ernst von Salomon-a).

Не маємо змоги зілюструвати циферно, котрий із народів іде попереду других у перекладах на англійську мову творів з тематикою часів другої війни, точніше: яка їх черга. Нишпор'ячи по бібліотеках і слідкуючи за рецензіями, я поставив би на першому місці німців, а недалеко від них — поляків. Жиди займають мабуть місце ближче до німців, а москалі дальше від поляків. Українці, що зазнали найважчих ударів (били їх усі!) і найкошмарнішої долі після жидів, на жаль, не спромоглись досі на такі твори з другої світової війни, що після перекладу могли б поривати англомовного читача і поставити нас кількостево хоч би на сірому кінці багатющого реєстру книжок, про які тут мова.[1]) Може було б надто відважно, коли б я сказав, що нічого такого не створено. Якщо б особистий погляд автора цієї статті міг бути міродайний, то В. Бендери "Похід молодости" або Д. Гуменної відповідно перероблений "Хрещатий Яр" (Самчукового "Оста" не згадуємо, бо він незакінчений, як теж заповідженої Багряним трилогії "Маруся Богуславка") повинні б появитись в англійських перекладах. Але покищо англомовний світ читає не одно про українців у чужих спогадах і творах, де нас згадують нераз об'єктивно чи навіть приязно, частіше однак тенденційно, з більш чи менш прихованою ворожістю.

Очевидно, виловлення всієї "україніки" зі спогадів і розповідей про часи останньої світової війни та їх зареєстрування і насвітлення, вимагають уже тепер великого накладу праці, і не статті, а великого циклю статтей, ба навіть цілої книжки (маємо на увазі не тільки те, що появилося в англійській мові, хоч і там є про нас чимало). Бо треба б ще й такі твори згадати, де невігласність чи може підсказана тенденція доходить до таких меж, що українського народу на українських землях автори зовсім не запримічують, як ось німець Heinrich Boell у книжці "Der Zug war puenktlich" (в англійському перекладі: "The train was on time"). Бель у Львові і далі від нього на схід, у Галичині, найшов тільки поляків, з якими тематично зв'язав своїх героїв, і польське підпілля.[2])

II.

Один із найповажніших щоденників в ЗДА, "The Christian Science Monitor", у статті "Чи заберуть совєти свої війська з Угорщини?", написав, що вони заберуть тих солдатів, що досі там стояли, бо вони складаються з українців (теж і з росіян), що братаються з мадярськими революціонерами, зжившись за довгий час із населенням. Ще ширше і ще докладніше написав про сприяння повстанцям сов.-українських бійців дуже поширений щоденний "New York Post". Згодом про це, як теж про дезерцію солдатів-українців можна було прочитати в інших американських газетах і журналах.

Це факти з 1956 року. Та в цій статті я хочу повернутись на більш ніж десять років узад і на основі книжки **"Comes the Comrade"** подати разом із її цікавим змістом неменш цікаву характеристику підсовєтських українців, що її находимо в авторки, яка спостерігала прихід совєтської армії на Мадярщину.

На цю книжку складається щоденник, ведений від Різдва 22. грудня 1945 р. до Великодня 28. березня 1946 р. полькою, дружиною мадярського поміщика. Вона скрилась за псевдонімом Alexandra Orme.

Наперед кілька слів про авторку.

Роджена у Варшаві, почувається полькою, дарма, що польської крови в неї не більш як одна восьма. На решту складається кров: німецька, російська, італійська й литовська. З першим чоловіком вона переїхала в 1931 р. в східні Карпати, отож знайома теж із українським народом У 1939 р., коли зближались большевики, вони вдвох утікли до Будапешту, де її чоловік помер на сухоти. Згодом вона вийшла заміж удруге, цим разом за угорця, і переїхала з ним у село Мора, що його власником був брат чоловіка і що лежить

[1]) Особливо прикро вражає вбогість більших полотен у мемуарній нашій літературі, коли йдеться про останню війну. Поляки докладають усіх зусиль, щоб зберегти для нащадків цю цікаву добу, зафіксовуючи тривко, поголовно все: повстання, дії підпілля, концентраки, заслання в Сибір і Казакстан, епопею армії Андерса. Коли ми при цьому останньому, то спитаймо. де спогади зах. українців, тих, що врятувались із заслання і перейшли з армією Андерса у воєнних походах великий шмат світу? Мені досі відомі дві невеликі статті, що появлялись в укр. пресі. Зате є згадки про українців у мемуарах ген. Андерса і інших поляків, як теж у великій повісті Тадея Зайончковського "Слід босої ноги", де персонаж українця Кердейовича, що воєнні походи відбуває зі збіркою віршів Тичини, накреслений тепло навіть з любов'ю.

[2]) Критик у журналі "Newsweek" з 14. травня 1956, оцінив цю книжку так: є в ній деяка сила і багато ляльковой комедії. — Цю повість друкував недавно також польський журнал "Культура" (Париж).

20 миль від столиці. В цьому ж селі відбувається вся акція, занотована в щоденнику: жива, цікава, багата дотепом і ситуаціями, що часто межують з парадоксами і виявляють чимало драматичної напруги, то знову примушують реготатись.

Домінуючим акордом звенить пісня побідного тріюмфу озброєного варвара серед культурного населення. Особливо вражає вона страхітливим контрастом на терені поміщицького двору, де живуть люди з витонченими манєрами й консервативним світовідчуванням.

Навала совєтського вояцтва (є між ними й трохи жінок) на мирне мадярське село не стабілізується в особах, і пані Орме, єдина, що розуміє слов'янські мови і може ними вільно порозумітись, стає не тільки викладачкою бажань і потреб цього села та оборонцем двору. Вона ще й стає героїнею багатьох ефемеридних "романів". Вони часто приймають брутальні форми, але кінчаються завжди "гепі енд-ом", завдяки багатющому гумору і сценічному хистові цієї жінки, зодягнутої день і ніч у лещетарські штани. Відбиваючись від щораз то нових зальотників, по тваринному голодних на "кохання" старшин і рядових солдатів, вона не слабне в рівночасному вивчанні типів цієї людської галєрії, що їх відтак виводить перед очима читача добрим письменницьким пером.

Про книжку і її зміст (376 сторін!) можна ще багато сказати. Але я скорочусь до **"українки"**, яку там находимо.

З підсовєтськими українцями пані Орме зустрічається нерідко при цьому невгавному припливі і відпливі армійських частин. Вони не завжди виявляють себе свідомими національно українцями. Частіше територіяльними з підкресленням такого ж патріотизму. "В нас на Україні..." чується зчаста в їх балачках. Вони згадують Україну завжди з великим душевним теплом, ненавидять німців, що поруйнували українські міста і села та майже з кожної родини когось післали в засвіти. Але є й такі персонажі, що не тільки "з України", а поспішають відрекомендуватись українцями, відмежовуючись чітко від росіян. Одні і другі з тих, що одверто говорять, що вони українці, змальовані авторкою як культурніші, ніжніші, більш людські.

Ось капітан, що прийшов зі Сашкою і ще з деким перевести трус у швагра пані Орме, поміщика Тацітуса.

"Сашка мав жахливе лице і жахливий голос", — нотує авторка в щоденнику. — "Цілковите противенство до капітана, людини спокійної, зрівноваженої. Цей був українець, мав добряче обличʼя, гарні риси. Напевно мусів мати гарних предків. Він нічого не говорив, хіба що обмінювався з перекладачем кількома словами по-українськи". (До речі: перекладач — закарпатець, "рутенець" — як каже авторка, — що не знав ні слова по-російськи). "Капітан мав міцно засоромлений вигляд зприводу цілої процедури і поспішав, щоб чимшвидче піти з дому".

Чекіст Сашка не змʼяк. Він забрав Тацітуса зі собою.

Іншим разом, коли Орме і її рідня дістали приказ звільнити панський будинок і перейти в інший, скромненький, і коли вони стурбовані почали пакувати свої пожитки, на їх хатній сцені зʼявляється інший українець. Ось перекладаю:

"Милий старий українець-солдат спинив свою роботу при телефоні, що його мав тепер у нашому домі завести, і підійшов до нас, щоб помогти пакувати.

— "Ви з України, а я з Польщі, тож ми сусіди, — сказала я йому.

"Він спаленів від вдоволення і низько мені вклонився. Говорив давньою, чистою, співучою українською мовою. Рідко ви чуєте цю засуджену (condemmed) в червоній армії мову". І авторка додає ще такі свої міркування: "Боюсь, що українська мова приречена до загибелі (doomed), не так з найбільшої вини теперішнього режиму, як уже раніше. Пересічний молодий українець забуває тепер свою рідну мову вже по році вступу до війська, з цієї простої причини, що вона подібна до російської мови". (Тут авторка, як бачимо, "перестаралась" у своїй турботі за майбутнє української мови).

Цей старий українець епізодично виступає ще на кількох дальших сторінках, завжди як мила, добряча людина, готова у чомусь пригодитись.

А ось в іншому місці щоденника поміж тими, що щораз то перевалюються через мешкання авторки для варення страви, для нічлігу чи відпочинку, зʼявляється трійця молодих солдатів: жид (чомусь зі Сянока), монгол із Ташкенту й українець. Вони всі дуже ввічливі, кожний із них — це інший світ.

"Українець — був це хлопець отяжілий, з ясною чуприною і з невинними голубими очима, — пише Орма. — Всі три ненавиділи Росію". (All three hated Russia). Про це свідчать дальші розмови.

Згадані тут три українські (я б сказав національно-свідомі) типи — капітан, старий і молодий солдати, — ось усе, що вплела в свій щоденник п. Орме. Як на польку, може й це багато, але як на велику розміром книжку і на зустріч тисяч підсовєтських людей, дуже мало. В неї росіянин — поняття дуже широке. Звідсіль і фраза "every Russian from Ukraine". Військовик з Вірменії, Араш, теж росіянин. Є в книжці ще різні дієві особи, національно не розконспіровані, як ось майор Блащук, чи одеситка Маруся, хоч походженням чи прізвищем вони українці.

Класти в вину пані Орме те, що не вивела більше тих яскравіших постатей із виразним національно-українським наставленням, очевидно не можна. Могло в неї, як у чужинки з сусідськими порахунками з нашим народом, не бути до того бажань, і ми мусимо бути вдоволені вже тим, що нема в неї об'явів шовінізму відносно українського народу. Але й теж воєнні обставини і жор-

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

ОВИД!

Вол. ДОРОШЕНКО

ПЕРШИЙ ПРЕЗИДЕНТ ВІДНОВЛЕНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

(Акад. Михайло Грушевський, його життя й діяльність)

29. вересня 1956 року минуло 90 років, як народився один із найвизначніших українських учених і діячів — Михайло Грушевський, а 25. листопада — 22 роки від дня його передчасної смерти.

За ці 22 роки народилося ціле молоде покоління і відійшло від нас у засвіти чимало старших наших діячів, що знали Покійного, а то й співпрацювали з ним.

В нормальних відносинах це ще не такий значний протяг часу, щоб затерти в свідомості пам'ять про особистість такої міри, як Михайло Грушевський.

Старші зпоміж нас, розуміється, знають, хто він був і що зробив. Але багато української молоді через невідрадні обставини нашого національного й політичного життя, що раз-по-раз розривали нитку нашої традиції, або цілком не знають про Грушевського, або дуже мало. І то не тільки молодь із підсовєтської України, а й зі західніх земель.

Червоні московські імперіялісти знищили фізично великого українського історика. Вони ввесь час намагалися й намагаються всякими способами витерти з пам'яти українського громадянства саме ім'я його, або показати його діяльність, навіть суто-наукову, в спотвореному вигляді. Вони ж стараються за всяку ціну спаплюжити його, як "ворога" України й українського народу. Щоб цьому протидіяти, ми даємо на сторінках "Овиду" короткий огляд життя і діяльности Михайла Грушевського, що його зладив дир. Вол. Дорошенко. Працюючи перед 1-ою світовою війною під проводом Покійного в Науковому Товаристві ім. Шевченка у Львові, дир. В. Дорошенко добре знав його. Та і в останніх роках його життя тримав із ним зв'язок, беручи участь у редагованих ним виданнях, коли він очолював Історичну Секцію Всеукраїнської Академії Наук.

Редакція

I. ЖИТТЯ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

1. Молоді роки

Народився Михайло Грушевський у Холмі 29 вересня 1866 року в сім'ї педагога.

Батьки його походили зі старих українських родів на Чигиринщині: батько Сергій — із козацько-священичого, а мати Глафира — зі священичого роду Опок — Опоцкевичів.

Сергій Федорович Грушевський (1833-1901) був тоді вчителем у Холмській Духовній Семінарії. В 1869 році він перенісся на Кавказ, до міста Владикавказу, на високу посаду директора народніх шкіл.

В сім'ї Сергія і Глафири Грушевських панували українські традиції і, завдяки цьому, всі їх діти виховалися свідомими українцями та стали щирими працівниками на українській національній ниві.

Та найславнішим із цілої родини став старший син — Михайло.

Середню освіту здобув Михайло Грушевський у клясичній гімназії в Тифлісі (Тбілісі) в роках 1880-1886.

Вже в гімназії майбутній український учений почував себе свідомим сином рідного краю. Він докладно познайомився не тільки з українським красним письменством, але й основно простудіював усі доступні йому тоді друковані праці з українознавства, передовсім із історії України.

Він пильно перечитував усі книжки "Київської Старини", журналу, що був справжньою криницею українознавства.

На основі прочитаного почав пробувати і сам писати ще таки на шкільній лавці. У видаваних у Львові в 80-их роках мин. сторіччя українських часописах — "Діло" і "Правда" — появляються перші спроби його пера: оповідання на теми з давнього минулого України, під псевдонімами (Хлопець, М. Заволока). Перше таке оповідання під

ТОДІ, КОЛИ СОВЄТСЬКА АРМІЯ "ВИЗВОЛЯЛА" МАДЯРІВ...

(Закінчення з 24-ої стор.)

стокий совєтський режим, що й найщирішому червоноармійцеві замикає уста, як і (ніде правди діти) наявність національної безполовости в частини підсовєтських українців, могли і при об'єктивній сумлінности авторки не дати матеріялу для накреслення кращої картини, як вона це в своїй книжці зробила.[3])

А втім — книжка перекладена на англійську мову і видана в поважному тиражеві. Вона показує дикуна, що вдерся в цивілізоване середовище, і показує цікаво, ядерно, пориваюче. Треба жаліти, що ми не встигаємо за другими дати світові мемуари чи т. ск. "белетристичною контрабандою" знайомити англосакський світ (та й інші великі народи) з навалою цього дикуна в Україну і зі спустошеннями матеріяльного і духового порядку. Поява "Недостріляних" Підгайного в англійському перекладі, як теж "Тигроловів" Багряного, — це тільки дрібка того, що треба б кинути на книжковий ринок українцям, які з повним правом повинні зайняти місце експертів діявольського комуно-московського режиму.

[3]) Авторові цієї статті відомо з книжкового огляду "N. Y. Herald Tribune", що Орме видала по англійськи продовження своїх воєнних записок п. н. "By the waters of the Danube" (Над водами Дунаю). Акція переходить уже в повоєнний час, після переїзду авторки в столицю Мадярщини. Але не маючи досі змоги дістати і прочитати цю книжку, не може він вишукати у змісті того, що надавалось би до цієї статті.

наг. "Бех Аль Джуґур" появилося в "Ділі" в 1884 році.

Скінчивши гімназію з золотою медалею, Михайло Грушевський вступив на історично-філологічний факультет Київського Університету. Тут молодий студент із головою впірнув у студії рідної історії під проводом такого визначного нашого вченого, як проф. Володимир Антонович.

Ці студії у великій мірі влегшила йому придбана ще в гімназії знайомість із українською історичною літературою. І в університеті не марнував Грушевський часу. Він не знав ніяких забав і розваг, властивих молодим юнакам, що вирвалися зпід ферули сухих, закостенілих "казьонних" педагогів. Молодий студент без відпочинку віддавався університетським студіям.

Завдяки цій своїй пильності, хистові і знанню, він став улюбленим учнем Антоновича.

Ще на студентській лавці написав Михайло Грушевський велику наукову працю (очевидно, по московськи): "Історія Київської Землі від Ярослава Мудрого до кінця XIУ-го віку", за що дістав від університету золоту медалю.

Ця солідна монографія появилася друком у 1891 році, коли молодому вченому було всього 25 років.

Скінчивши з відзначенням університет, Грушевський незабаром здобув науковий ступінь магістра історії, оборонивши в 1894 році дисертацію про "Барське Староство".

Саме в тому часі галицькі українці здобули від австрійського уряду низку національних концесій, а в тому й катедру історії України на Львівськім Університеті, і шукали для неї відповідного викладача.

Вони запрошували Антоновича, але той, покликуючись на свій похилий вік, відмовився, а порадив галицьким землякам спровадити на цю катедру його найкращого учня — Михайла Грушевського, що вони і вчинили.

2. Грушевський у Галичині

Грушевський прийняв запросини і, прибувши восени 1894 року до Львова, розпочав виклади, що лягли в основу його великої історії України-Руси. Її написання він уважав за свою повинність, за діло свого життя.

Крім викладів на університеті, Грушевський зараз же увімкнувся в працю незадовго перед тим (р. 1892-го) перетвореного на наукове "Товариство ім. Шевченка", стаючи на чолі його історично-філософічної секції, а в 1895 р. й редактором "Записок" наукового органу Товариства.

21 листопада 1897-го року загальні збори НТШ, оцінюючи наукові заслуги й енергію молодого професора, вибирають його на голову Товариства.

На цьому високому й великоважному та незвичайно відповідальному становищі перебуває Грушевський аж до літа 1913-го року, розбудовуючи Товариство в справжню Українську Академію Наук.

За таку і вважали НТШ всі наукові установи цілого культурного світу, і тільки через спротив поляків австрійський уряд не зважився надати Товариству титул Академії, хоч як цього домагалися галицько-українські політики.

Цілих 20 років працював Грушевський у Галичині, віддаючи їй усе своє знання, всі свої сили й енергію, щоб допомогти її культурному й політичному розвиткові.

Як і Михайло Драгоманів, він уважав, що все, що він зробив для Галичини, піде в свій час на користь усієї Соборної України. І як колись Драгоманів був посередником між Галичиною і Наддніпрянщиною, за що дістав від киян прізвище "Михайло Галицький", так і тепер таким зв'язковим між ними стає другий Михайло — Михайло Грушевський, добуваючи з Києва інтелектуальну й матеріяльну поміч для Львова.

Але Грушевський не обмежувався чистою науковою ділянкою. Побіч неї займався він також широкою культурно-освітньою і громадською діяльністю. Співпрацював у місцевій пресі, виголошував публічні доповіді, заснував перший український, на европейську міру закроєний, літературний журнал-місячник "Літературно-Науковий Вістник" (1898), що має в історії української літератури й культури величезні заслуги, а рік пізніше — "Українсько-Руську Видавничу Спілку", перше на всю широку Україну книжкове видавництво, заслужене не в меншій мірі, як "Літ. Наук. Вістник". І Вістник, і Спілка видатно спричинилися до пожвавлення українського видавничого руху.

В тому ж часі Грушевський, разом із гуртом поступових галицьких діячів, брав діяльну участь у заснуванні "Української Неціонал-Демократичної Партії" (1899 р.), що відігравала великоважну ролю в національно-політичному житті Західньої України.

До цієї партії втягнув був Грушевський і Івана Франка, але обидва вони невдовзі покинули її ряди, не погоджуючися з тією політичною лінією, яку почала вести її верхівка на чолі з д-ром Костем Левицьким, і віддалися головно науковій і літературній діяльності.

Проте Грушевський не покидає і громадської праці. Стає на чолі "Шкільного Союзу", що дбає за розвиток українського шкільництва в Галичині, очолює "Українську Учительську Громаду", товариство учителів середніх і вищих шкіл у Львові, стаючи першим головою цієї станової організації.

А скоро тільки настала змога вільнішого розвитку для українства в межах російської держави, Грушевський розгортає свою невсипущу діяльність і на Наддніпрянщині. Вже від 1904-го року починає він працювати в цьому напрямі, переносячи за Збруч здобутки науки, культури й політичної думки, осягнені в Західній Україні при співпраці також наддніпрянських патріотів.

Маючи саме на увазі широкі кола українського громадянства в Росії, видає Грушевський у Петербурзі в 1904 році свій "Нарис історії українського народу" московською мовою. Склався цей нарис із його викладів у "Вільній Російській Школі Суспільних Наук" у Парижі в квітні-травні 1903 року, куди запросили його її поступові основники на чолі з істориком і соціологом, нашим земляком із Харківщини, проф. Максимом Ковалевським, ученим, добре відомим в европейському науковому світі.

Нарис цей видержав три видання — 1904, 1906 і 1913 рр.

(Продовження буде)

АРИСТОКРАТ УКРАЇНСЬКОГО КОЛЬОРИТУ

МИХАЙЛО ОСТРОВЕРХА

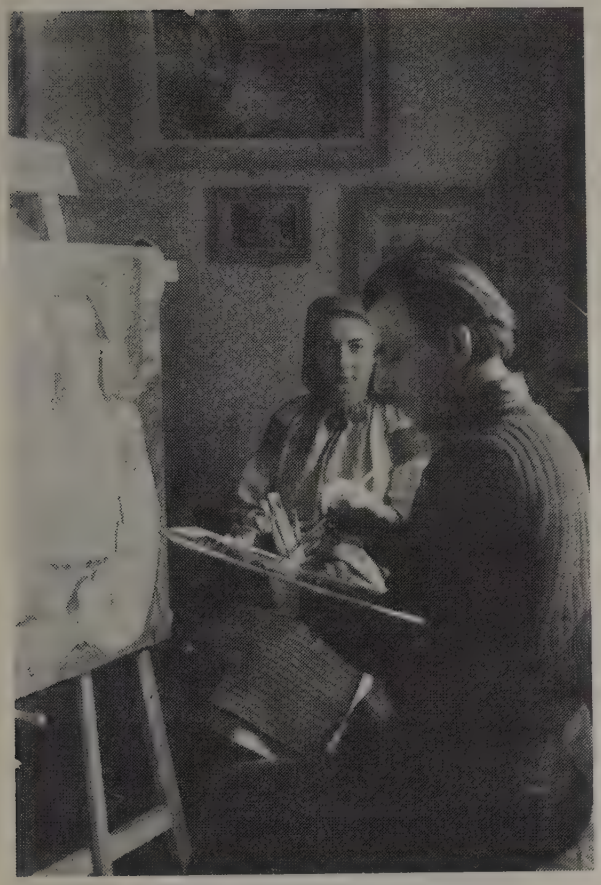

МИХАЙЛО МОРОЗ

Серпень розкошував останніми теплими днями й, ставши навшпиньки, озирався за осінню. Сонце занурювалося своїм гарячим промінням у спокійне і тепле плесо моря. Сухо й по-хижацьки перекликувались меви й приводили мене до нудкавої дійсности, що не почути тут співу жайворонка чи воркотіння сизокрилих.

А я, нишком та сукупно в моїй душі з Господнім творивом — природою, підглядав Михайла Мороза. Так, підглядав його! Мене бо кортіло пізнати його, так із боку: як він виглядає в зустрічі з природою, як він приймає в своїй душі, в серці, в мислі красу природи, як він приходить у стан надхнення і як творить він? Не першина мені сидіти біля нього, коли він малює. Не раз, іще, бувало, в краю, коли він прибував у гості до вілли наших письменників у Камені Довбуша над Прутом, коли ми йшли разом у розспівані простори наших запашних і соняшних гір, — він, М. Мороз, хапав природу Карпат на полотно, а я сидів біля нього й чудувався нею, природою, в Мороза. Але я ніколи не звертав уваги на самий, скажімо, процес творення в Мороза.

Отож, тепер ходімте з Михайлом Морозом. Він у коротких штанцях, мов баварець, сорочка короткорукавна, на голові бриль, через рамено перевішена касета, в руках стільчик, шталюга і натягнені — чисті, як душа мистця! — полотна на рамцях. Мороз іде й, кидаючи живими і ясними, розсміяними очима по просторі горбків у травах і деревах, по рухливім плесі синяви моря, говорить:

— Це така краса, що приходиться плакати, бо серце вщерть сповнене цією красою!

Розглянувшись добре, мов генерал перед боєм, вибирає місце, розкладає свого стільчика, сідає, кладе полотно на шталюгу, відчиняє касетку й витягає з неї палітру. Відкривши касетку, він відкриває й душу свою, мов превразливу мембрану. І коли він накладає на палітру кольори, його душа й серце починають зносити гимн Божій Красі!

Вже сама його палітра грає пребагатою гамою барв — то пристрасних, то ліричних і тугою сповнених: охра, кармін, киновар, блакить кобальту, "поль веронез", венеціянська, ізмарагд.

І у глибокій, але ясній екстазі Мороз закладає полотно: кожна його лінія — новий і докладно на місце поставлений тон, кожен його мазок-колір, що своїми неткненно чистими верствами прозоро та чисто віддихає, — це новий акорд до його пребагатої симфонії. Він, у процесі творення, постійно любуючись, додає все нові хроматичні, прецікаві і незвичайно мельодійні, тони. А черпає він їх із сяйва сонця, з тремтливих просторів.

І, неначе сам до себе, тихо говорить:

— Усю ж природу, що її моїм оком засягаю, не вложу в мій краєвид! То я вибираю найкраще з неї! А давши їй осередок, кладу її на полотно!..

Знову тиша. Задерчав "робин", загавкала ворона.

По хвилині Мороз далі голосно думає:

— Інколи, в моїй картині, я крикну! Але, зараз же перепрошую за мій піднесений тон!..

І справді, півтоном, але сильним, усмиряє своє con passione.

***

Пригадую собі таку казку з того найкращого світу. І не одну! Це — Фра Джіованні з Фієзоле зі своїм, таким лагідним **"Страшним Судом"**, у Сан Марко, у Фльоренції. Це — Беноццо Ґоццолі з його **"Ловами"**, в палаті Ріккарді, у Фльоренції, що горять ситістю і глибиною тонів. Це — Павло Веронезе зі своєю **"Гостиною у домі фарисея"**, — Брера в Міляно, де увесь запах, серце, тон душі зливає Магдалина пахучими олійками на стопи Ісуса Христа. Це — ліричні тонами й ґрацією фрески Бернардина Люїнія, в Сан Мавріціо, в Міляно.

Ще пригадую собі Фраґонарда, що про нього мистецтвознавець дослівно каже: хоч його пейзажі чисто орнаментальні, то він їх пестить, неначе б це були живі істоти. Пригадую собі й Ван Ґоґа з його "божевільно" супротиставленими й жаждучими тонами. Пригадую собі й Сезана, що й у Равенну до Сан Віталє загнався, щоб там поклонитись старовинним мозаїкам.

Байдуже, в яку Україну ви поринете любовно,

ВИСЛІД ЛІТЕРАТУРНОГО КОНКУРСУ ЗА 1956 РІК

Комісія провірки пропозицій Членів Жюрі Українського Літературного Фонду, в справі признання цьогорічних українських літературних нагород, у складі: ред. М. Денисюк, проф. Р. Завадович, ред. Т. Курпіта та проф. д-р М. Овчаренко, провірившн наспілі пропозиції Членів Жюрі: проф. д-ра В. Державина, проф. д-ра В. Лева, проф. В. Радзикевича, проф. д-ра Я. Рудницького, проф. д-ра М. Овчаренко та становище Літературного Сектору УЛФ повідомляє, що

ПЕРША НАГОРОДА

в сумі 1.000 дол. не признана Членами Жюрі нікому.

ДРУГА НАГОРОДА

в сумі 500 дол. признана Галині ЖУРБІ за автобіографічну розповідь **"Далекий світ"** і Вірі ВОВК за **"Духи й дервіші"** та **"Елегії"**.

ТРЕТЯ НАГОРОДА

уфундована 83-тим Відділом ім. І. Франка Українського Робітничого Союзу, в сумі 250 дол., признана Ользі МАК за повість **"Чудасій"**. Крім цього за невтомну працю на полі української літератури Комісія провірки заакцептувала внесок Правління УЛФ признати поза конкурсом 100 долярів О. Лятуринській, 50 дол. Т. Осьмачці, М. Орестові, О. Стефановичеві, І. Шкваркові та І. Качуровському.

Поза цим Правління затвердило проєкт Літературного Сектору Українського Літературного Фонду відзначити наступні твори: І. Смолій: Манекени, Ол. Бабій: Повстанці, І. Книш: І. Франко та рівноправність жінки, Є. Онацький: Завзяття чи спокуса самовиправдання, М. Кравців: Дорога та Я. Рудницький: З подорожі по Америці.

Правління
Українського Літературного Фонду

в яку глибінь її. У її Трипілля, що несе мене в передримську Етрурію! чи в Гелладу, в її римськість, чи в княжі хороми нашої Руси, між її гетьманів і старшину, чи в наші часи нашої України, коли ми в ній народились, — усюди й завсіди я бачу в душі, чую в серці її багаті й снажні барви її шляхетної естетики, культури, тону.

Буде це: село Ширмівка, де церковця в зеленій потопі яру поринає, чи Соколець біля Козятина, де вітряк у літню спеку на своїх крилах несе прохолоду, Рубежівка чи Космач, Жизномир чи Мохначка, — усюди квіти, намиста, вишивки, капчурі, подільська гарасівка, білі хатки, мальви біля них, і усміх, усміх ясних очей, і мова, і пісня. А в церквах іконостаси! Та й попід стріхи церков старовинні ікони!

А все це разом — Михайло Мороз!

Якось, недавно, в товариській розмові, о. дек. Володимир Андрушків висловив дуже гарну й блискучу думку: "Михайло Мороз дає нам природу ще з-перед часів первородного гріху!" Це ж прегарно й дуже влучно сказано.

Михайло Мороз — мистець високої української культури. Його творча й постійно палка душа заглибилась у надри української давнини й сучасности. Він палкий, але й тонкий естет, аристократ українського духа, що сягає і Трипілля, і Гелади, і Етрурії. Так, Етрурії! Бо ж мистецтво М. Мороза — це не холодна, на рутині сперта декорація, а це — містика, релігія, найпалкіша, найкращими тонами барв висловлена молитва до Бога. Етрурійське мистецтво саме й є висловом містичної — на той перед Христом час! — душі мистця.

Нині, твердо сказавши, Михайло Мороз стає єдиним виразником нашої, української культури мистецтва: тону, стилю, форми. Він — правдивий аристократ українського кольориту!..

Гемпстед, 18. вересня 1956.

УВАГА! РАДІОСЛУХАЧІ м. ЧІКАҐО УВАГА!
Слухайте на радіовисильні ВОПА на хвилях 1490 або Ф. М. 102,3 радіопересилання

Понеділок: 7 - 7.30 вечора —
диктор Р. Дубляниця
П'ятниця: 7.30 - 8 вечора —
диктор З. Голубець
Субота: 7 - 8 вечора —
диктори: В. Іващук і Р. Турянська

У програмах "Голосу України": політичні новинки і коментарі, вісті з українського культурно-господарського життя, спортові передачі, передачі, комунікати і повідомлення товариств, літературно-музичні передачі, музика поважного і легкого жанру, оголошення купців і підприємців.

У справі оголошень на радіопересиланнях "Голосу України" звертайтеся на адреси диктторів:

В. Іващук
2122 W. Haddon, Chicago 22 — Ph.: BR. 8-3145
З. Голубець
818 N. Oakley, Chicago 22, — Phone: BR. 8-1788
Р. Дубляниця
3358 W. Le Moyne, Chicago 51, — AL. 2-9707
Дирекція Об'єднаних українських радіогодин у Чікаго "Голос України"

Рецензії

Анатоль Юриняк: "ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР І ЙОГО АВТОР" (Монографія літературного факту і критичні нариси). В-во "Перемога", Буенос Айрес, 1955, ст. 289.

Анатолій Юриняк — відомий критик і літературознавець. Його статті, критичні нариси та літературні есеї друкувалися впродовж років на сторінках преси й звертали на себе увагу приступним викладом, спокійним зосередженням і мистецькою простотою та ясністю думки.

Збірне видання цих праць, побільшене оглядом літературного твору у зв'язку з письменником, треба привітати, як свого роду культурний осяг нашої суспільности. Це — тривка культурна позиція, тим більш, що деякі з окремих розділів, друкованих уже раніше, були практично втрачені для бібліотеки й для пересічного читача. Як статті в пресі, вони діяли короткий час, а згодом загубились у пам'яті зацікавлених. У цьому випадку книжкове видання — річ корисна, а це вже безумовна заслуга видавництва "Перемога".

У вступному слові зазначено, що твір Анатоля Юриняка "може правити за посібник літературознавства і літературної критики для студентів, як також для літературних гуртків із певним рівнем підготовки". Можна б додати, що книжка А. Юриняка є не менш важним твором для письменників і всіх, кого активно цікавлять літературні питання. В ній знаходимо матеріяли і розгляди актуальних проблем, і варто вглибитися в погляди автора, виложені серйозним і спокійним стилем. Є теж високоякісні критичні статті, і саме передрук цих праць має свої особливі вартості. Можна відкрито й щиро сказати, що з невеликими виїмками літературна критика (і мистецька взагалі) майже не існує в нас. Вона здебільшого обмежується оцінками, писаними не критиками, а письменниками, часто навіть сторонніми людьми, з наміром зацікавити читача-покупця книжкою. Буває, що критичні статті не визначаються об'єктивністю, а деякі критики з фаху не можуть звільнитися від стилю, що бренить цілком зайвими нотками особистих симпатій, чванькуватости та гомінкої напастливости. В такій ситуації статтям, очевидно, бракує глибини, потрібної письменникові і культурному читачеві. Таке явище — з ґрунту нездорове, і тому твір А. Юриняка можемо привітати, як першу ластівку покращання й відродження високого мистецтва критики.

Автор поділив свою працю на дві частині. Перша є стрижнем книжки, і від неї походить теж наголовок праці. Вона займається аналізою літературних явищ, і тут багато місця приділено психічним станам письменника. Ця перша частина складається з десяти розділів, де автор розглядає поодинокі питання літературної творчости.

Подамо коротко хід думок автора. В літературному творі ідеї подаються в образах і в них живуть. Комплекс ідей, втілених у слово, перестає бути власністю письменника, а стає добром суспільности, і тим самим твір починає жити власним життям і може діяти навіть усупереч задумам автора. А. Юриняк подає багато прикладів для ілюстрації своїх тез. Він розвиває думку, що твір впливає на формування суспільних ідей і захоплює теж почування людини. Але цей вплив твору залежить від його мистецької довершености, що полягає на глибині ідеї твору і зрілості його форми.

Усі твори, що досягли світового значення, мають завжди національний характер. Космополітизм і всесвітність — пише А. Юриняк — це тільки спекуляція і вигадки. В літературній творчості існує тільки цілком реальне почуття належности твору до національної спільноти. Чим більше автор виявляє національного в творі, тим більша й тривкіша його вселюдська вартість.

З усіх ідей у світі найвище стоїть ідея боротьби за визволення батьківщини, ще вище, ніж ідея її могутности і слави.

Далі А. Юриняк розглядає питання мистецького утвердження і заперечення дійсности, тобто піднесення "на щит" або неґації панівної ідеї. Шляхом прикладів автор переконує, що не тільки література поневолених народів, але теж і державних націй, дала найкращі твори по лінії заперечення, протесту, пориву до краси завтрішнього дня. Таке заперечення мусить бути творче, висувати інші ідеали і за них боротись. Очевидно, це не має нічого спільного з т. зв. "пришиванням" творові ідей, конче комусь потрібних, як то ми наочно бачимо в Совєтах. Там діє "генеральна лінія" і диктат, — речі, суперечні мистецтву, що засадничо вимагає вільних мистецьких ідей. Очевидно, заперечення теперішнього може відбуватися в ім'я минулого, або майбутнього.

Далі А. Юриняк розглядає шлях творчої праці, що починається поетичним надхненням, проходить через припливи поетичної снаги і її недостачі, або й просто мистецької порожнечі. Засобом переносу твору в слово є словник письменника, його засіб слів. На батьківщині цей словник засмічено (з наказу) кальками з московської мови, на еміґрації — побутовими словами чужого середовища. Тут А. Юриняк звертає увагу на зубожіння мови письменників на еміґрації.

До цієї першої частини книжки органічно належить остання стаття другої частини, що розглядає контакт письменника з його оточенням. Кожний автор хоче розмовляти з читачами, сучасними чи ще ненародженими.

Друга частина книжки — це статті, критичні нариси і есеї, що появлялися впродовж останніх років у пресі і в літературних журналах. А. Юриняк висловлює свої погляди на цілий ряд мистецьких і суспільних явищ та дає оцінку визначних поетів і письменників. Там знаходимо статті про Лесю Українку, Хвильового, Шевченка, Ореста, далі думки про відповідальність письменника, про події в МУР-і, тощо.

Було б корисно, щоб А. Юриняк, для доповнення своєї праці, зібрав і видрукував свої мисли про інші ділянки літературознавства, чого нам так бракує. Це могли б бути праці на тему будови твору, вимог до різних родів красного письменства, стилевих форм, мистецької архітектури літературних творів, тощо.

Майже 300-сторінкова праця А. Юриняка є поважним успіхом самого автора і теж нашого культурного життя. Поява цієї праці, призначеної в засаді для малого круга тих, що цікавляться літературними фактами нашої дійсности, вказує тільки на великий оптимізм і віру автора й видавця в силу української культури.

Юрій Тис

Володимир Макар: БЕРЕЗА КАРТУЗЬКА. (Спомини з 1934-35 рр.). Ліґа Визволення України. Торонто 1956. — Стор. 204, форм. 153x220 мм. (Осібний додаток "Список в'язнів Берези 1934-35", стор. VIII). — Ціна $2.00.

"Наших же сармато-козацких предков рицерскіє отваги і богатирскіє дѣянія без описанія і обясненія чрез їх власних писаров оставленніє і всегдашного забвенія нікчемним ліности їх плащем увидіх покритіє. А єжели і записав хто, то барзо щуплими і краткими слови, жадних, з яких причин що повстало, як ся отправовало і як ся кончило, не виразивши околичностей..." — писав колись козацький літописець С. Величко про наших лінивих на спомини предків. І коли в чужих народів є буквально тисячі мемуарів (споминів), то це власне "являється мірилом правдиво культурної індивідуальности,

без праці якої неможливий ніякий поступ, ніяке вдосконалення ні себе, ні своєї нації. Як відомо, звірина не має ніяких інших інтересів, як тільки інтерес тієї хвилини, в якій живе, а в ній має одинокий інтерес знайти якнайбільше харчів. Ні минувшина, ні будуччина її рішуче не обходить, вона навіть неспосібна думати про те. І чим далі людина або деяка збірна кількість людей віддалена від того звіринного стану, тим більше потягає їх таємнича минувшість, якої таємничість полягає на абсолютній незмінності того всього, що вже сталося, та ще більшій таємниці будуччини, яка все оперта на минулому. Як відомо, властивої теперішности нема: бо все, що до цеї хвилини сталося, належить уже до минулого, а все, що від цього моменту наступить, нікому напевно не відоме. З того ясне, що всяка група, яка не має належно усвідомленої минувшини, не може мати ніяких узасаднених планів і проекцій праці на будуче. — І в тім величезне значення мемуаристики." (І. Кревецький, Українські мемуари — "Нова Зоря" ч. 56. 1930).

Мемуари — слово французького походження — по українськи: спомини, спогади, історичні записки — це записки або оповідання якоїсь людини про те, що вона пережила, в чім брала сама участь, або що бачила чи чула від очевидців, тому мемуари нагадують у багато дечому автобіографію, опис власного життя. Як літературний рід ("жанр") мемуари стоять між белетристикою (красним письменством) і вже научною літературою, залежно від того, як вони написані, напр. прекрасні "Згадки про мою смерть" Василя Королева-Старого належать безсумнівно до белетристики, коли споминові твори д-ра Костя Левицького вже тільки радше наукова література.

"Береза Картузька" Володимира Макара, який мав "добру нагоду" просидіти в ній від червня 1934 до липня 1935, написана "з серцем" і так цікаво, мов повість, проте має в собі й елементи небелетристичні, бо автор оповідає також і про речі, про які чув від інших та вживає також друкованих уже довідок. Саме в тому, що автор трохи надто скромно оповідає про себе, а більш старається дати гарне свідоцтво своїм друзям, у тій його мужеській стриманості свого приватного "я", можна доглянутися й меншої досконалости й переконливости форми його споминів (аналогія до "В таборі смерти" Ю. Мозіля, де автор теж промовчує багато приватного). Як би автор у другому виданні "Берези Картузької" сказав іще більш про себе, то чимало зискала б на тому почитність його твору. Іншою нестачею книжки є поміщення в ній цілої поеми про Березу авторства Дмитра Штикала; поема дуже невигладжена і містити її в такім вигляді — це просто кривдити автора в очах освічених читачів. Тільки ж можна було цю невигладженість зрозуміти в умовинах Берези, де вірші складалося без шматочка паперу, тільки "на звоях мозку"... Кривдять також автора деякі мовні огріхи, чи будуть це прості московизми (напр. "по відношенню"), чи "кальки" ("приповідковий" із польського "пшисловйови", і под.), які теж редакція повинна в майбутньому виправити.

Та навіть із усіми тими прогріхами книжка В. Макара наскрізь жива і читається її наче белетристику. Робить це з одного боку живий спомин автора (а є що "мило" згадувати!), з другого боку його письменницький хист. Ці дві прикмети єднає в одно рідка в наших часах прикмета: чеснота любови ближнього. Може воно видасться дивним, що людина по переживаннях у Березі заховує подиву гідну, я сказав би навіть: християнську, поставу до ворога: трохи іронічного, проте всетаки прощення. Автор наводить декілька фактів такого прощення своїм катам, і ці сторінки, хоч, признаюся, злостять, проте приневолюють назвати оті вчинки більш геройськими, ані ж інші, яких безліч по 204 сторінках книжки. Книжка вчить нас бачити в нашім національнім житті не тільки "гнучкошиенків"-вітаїстів, але й живих і направду гідних подиву Українських Людей, таких, якими стоїть і будується наше національне життя, а не тільки пережувачів власного дрібненького "я". Не плисти за хвилею власних гонів чи, що гірше, чужих -ізмів, а стояти до смерти на рідних і християнських позиціях — ось світлі приклади, що їх як дійсну реальну правду показує книжка В. Макара. Отже треба її назвати книжкою справді цінною й будівною, хоч і не призначеною для дітей, задля її драстичних моментів.

А драстичних моментів, а то й висловів, у творі багатенько, але як було їх оминути в такім витворі польсько-поганського міліє, як була ним Береза Картузька? То ж її головний стовп, воєвода В. Костек-Бернацький, був же рівночасно автором двох книжок, у яких проповідував сатанізм! Шкода, що В. Макар не згадав про те ширше, що варт зробити в дальших виданнях. Отже драстика Берези і навіть просто дантейські сцени, описувані автором, насвітлені так погідно, а часто й із таким шибеничним гумором, що не роблять враження чогось непристойного. Здається, що в такій атмосфері мусять "пахнути" неконче сальонові вислови, а навіть і може були б не на місці.

—

Правда, серце, гумор, талант — і врешті сам описуваний живо-реальний предмет Картузької Берези роблять книжку В. Макара справдішнім кандидатом у бест-селлери нашого видавничого ринку. Повинна б іще причинитися до цього й прекрасна обгортка роботи Б. Стебельського.

Олександер Мох

ВЛАСНІ ВИДАННЯ В-ВА М. ДЕНИСЮКА

ВЕРФЕЛЬ ФР. — Пісня про Бернадету (роман) — переклад з німецької мови Гр. Голіяна — — — — — — — 4,—
ВИННИЦЬКА І. — Музика (повість) — — — — — — — 1,50
ГАЛАН А. — Пахощі (новелі) — — — — — — — — 1,—
ГУЙРАЛЬДЕС Р. — Дон-Сегундо Сомбра — переклад з еспанської мови Ол. Сацюка — — — — — — — 2,—
ДРАГОМАНОВА О. — По той бік світу (повість) — — 1,—
КРИМСЬКИЙ В. — Етап (новелі) — — — — — — — 0,80
ОНАЦЬКИЙ Є. — У вічному місті — записки українського журналіста — Рік 1930 — — — — — — — — 4,—
ПАВЕЛКО І. — Україна-Русь і московізм (наукова студія) 0,80
ПАКЛЕН Р. — Загадка сфінкса (пекучі проблеми світової політики в нарисах) — — — — — — — — 1,—
ПАРФАНОВИЧ С. — У лісничівці (оповід. з життя звірят) 1,50
САМЧУК У. — Марія — хроніка одного життя — III наклад 2,—
САМЧУК У. — П'ять по дванадцятій — записки на бігу 1,80
САЦЮК О. — Злат-жолудь (новелі) — — — — — — 1,—
САЦЮК О. — Скрипка на камені (п'єса в 3 діях) — — 0,50
СКИТ У. — Сила і слабість комунізму (політична розвідка) 0,20
СМОЛІЙ І. — Манекени (новелі) — — — — — — — 1,50
СТАХОВСЬКИЙ Л. — З Венесуельського щоденника — 0,70
ТИС Ю. — Не плач, Рахиле... (різдвяна містерія-драма в 3 діях) — — — — — — — — — 0,40
ТИС Ю. — Симфонія землі (новелі) — — — — — 1,—
ФОРОСТІВСЬКИЙ Л. — Київ під ворожими окупаціями — 0,70
ЦУКАНОВА М. — Бузковий цвіт (новелі) — — — — 1,—
ЯРОСЛАВСЬКА Д. — В обіймах Мельпомени (роман) — 2,—

СПОРТ

16-ТІ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИЩА В МЕЛЬБУРНІ

Олімпійські Ігрища зродилися в старовинній Греції, де відбувалися поблизу Олімпу що чотири роки. Ідею відновлення Олімпійських Ігрищ підніс французький барон П'єр де Кубертен у 1892 році, і перша така модерна Олімпіяда відбулася в Атенах 1896 року. На ній виступали змагуни 9 націй. Один із її учасників, переможець у трискоці, американець Джеймс Б. Конолі з Бостону, живе й до сьогодні, тепер 87-літній.

16-ті Олімпійські Ігрища почалися властиво в червні у Швеції кінськими перегонами. А це тому, що в Австралії існує 6 місячна карантина для коней.

Вже більше як рік уся світова преса займалася цею імпрезою. Всі розважання зводилися здебільшого до двобою, що розіграється між ЗДА та СССР.

Володимир Куць

Хоч на Олімпійських Ігрищах немає офіційного точкування державних тімів, все ж таки вся світова преса його вживає. Прийнято таке точкування (6 місць): 10, 5, 4, 3, 2, 1, і за три перші місця медалі: золота, срібна, бронзова.

До Олімпійських Ігрищ у Мельбурні зголосилося 74 націй, з чого 6 відступило, головно через політичні причини.

Всі змагуни(кн) мешкали в спеціяльно вибудованому "Олімпійському Селі". Найбільшу експедицію привезли Совєти (510 осіб), ЗДА (325) і Австралія (300). Як виходить із статистичних листків змагунів, в останніх Олімпійських Ігрищах було 58% змагунів вище

ОЛІМПІЙСЬКИЙ СТАДІОН У МЕЛЬБУРНІ

1.80 м. Тому дехто називає її "Олімпіядою велетнів".

27 кораблів із 7 країн закинули свої якорі в порті Мельбурн, між ними совєтський корабель "Грузія".

Спортова філателія світу занотувала цього року понад 120 нових спортових марок, присвячених головно Олімпійським Ігрищам. Австралійська пошта з нагоди Олімпіяди випустила серію спортових марок та завела 52 різних касівників із спортовими мотивами, що ними перештемпльовувалися листи в кількох поштових станицях на терені Ігрищ. Пропам'ятну коверту з таким касівником ілюструє наша світлина.

Українських змагунів зпоза Залізної заслони обчислюють на 40 осіб, на чолі з найкращим тепер у світі довгодистансовим бігуном Володимиром Куцем (знімок). З цього боку заслони були: Зенон Снилик, змагун "Левів" Чікаго в репрезентації копаного м'яча ЗДА, та Дора Козак у жіночій штафеті Канади.

Олімпійські Ігрища були попереджені демонстрацією мадярських змагунів, що відмовилися виступати під комуністичним прапором, а виступали під мадярським національним прапором.

Формальне відкриття Олімпійських Ігрищ 22. листопада доконав князь Единбурґу. Випущено понад 4000 голубів та віддано 21 гарматних стрілів.

По першому тижні змагань, із блискучими осягами американських легко-атлетів, виглядало, що ЗДА мають запевнене перше місце. Сталося одначе інакше. Осяги Совєтів у руханці, дужанні та втрата Злученими Державами Америки ряду перших місць головно для Австралії в плаванні дали доволі велику перевагу Совєтам.

Самі Ігрища відбулися в доволі гарній спортовій атмосфері, за виїмком брутальних виступів Совєтів у копанім м'ячі (з Німеччиною), у водному м'ячі (з Мадярщиною) і інш. спортах.

Найбільше оплесків збирала репрезентація Мадярщини, а з індивідуальних змагунів наш змагун Володимир Куць, що його біг на 10.000 м. уважають знавці за вершок техніки.

Пропам'ятна коверта з Олімпійськнх Ігрищ

Остаточний вислід першої трійки виглядає так:

	Точки	Медалі		
		Зол.	Срібні	Бронз.
СССР	722	36	29	33
ЗДА	593	32	25	17
Австралія	278½	13	8	14

Дальші місця в точкуванні зайняли такі країни: 4 Німеччина, 5 Мадярщина, 6 Італія, 7 Англія, 8 Швеція, 9 Японія, 10 Франція.

Це — п'ята програна ЗДА в Олімпійських Іграх у загальному точкуванні. ЗДА програли в 1900 р. до Франції, в 1908 до Англії, в 1912 до Швеції, в 1936 р. до Німеччини. Однак ніколи дотепер ЗДА не програли в легкій атлетиці (чол. кон.), що її загально уважають "королевою спортів".

Остання програна репрезентації ЗДА на Олімпійських Ігрищах до нинішнього дня не сходить зі шпальт світової преси, бо ж та репрезентація була приготовлена найкраще з усіх дотеперішніх експедицій.

Є голоси, щоб змінити точкування, щоб за руханку признавати тільки медаль за дружинове першенство і т. д.

Хто зна, чи до наступних Олімлійських Ігрищ, що відбудуться в 1960 р. в Squaw Valley Каліфорнія, ЗДА (зимові) та в Римі (літні), не будуть пороблені певні зміни, тим більше, що на чолі дотеперішнього Міжнароднього Олімпійського Комітету стоїть американець А. Брундедж.

Як можна було передбачати, 55 мадярів і 6 румунів вибрало свободу. Більшість із них переїде, мабуть, до ЗДА.

І. Красник

"Старший брат" присвоює собі золоту медалю Володимира Куця.

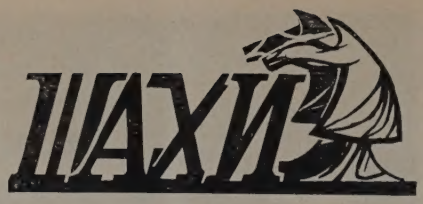

Редаґує М. Турянський

Задача ч. 1.

Ф. Лязард, "Ческословенскі Шах", 1930.

Чорні: Кр а2, пішаки: а7, б7, д6, д7, е7, ф7, г6, г7 (9).

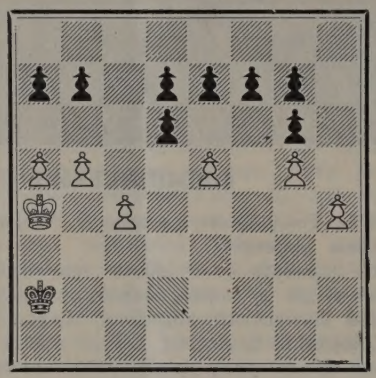

Білі: Кр а4, пішаки: а5, б5, ц4, е5, г5, г4 (7).

Білі зачинають і роблять нічию.

КОНКУРС

Редакція "Овиду" проголошує Конкурс на розв'язування шахових задач. Конкурс обійматиме задачі із трьох чисел "Овиду", почавши сьогоднішнім числом. Кожний учасник Конкурсу одержить від Редакції цінну книжку, а переможець Конкурсу окрему вартісну нагороду, один з найкращих творів світової шахової літератури д-ра С. Тартаковера "500 найкращих партій". На випадок рівної кількости учасників, що надішлють правильні розв'язки всіх задач, переможця Конкурсу визначить жереб.

ПАРТІЯ

із Турніру за першенство стейту Ілиной, Чікаґо 1953.

Оборона Тарраша Ґамбіту Дами.

Білі: М. Турянський
Чорні: В. Нюбері.

1. д4, д5 2. ц4, е6 3. К-ц3, К-ф6, 4. Б-г5, ц5 5. цхд5, цхд4 6. Д-а4†, Д-д7 7. Дхд4, К-ц6 8. Д-а4, Кхд5 9. В-д1 (ліпше було б 9. 0-0-0), Кхц3 ? (похибка, що стала причиною програ Чорних, одиноко правильний хід 9... Б-б4) 10. бхц3, Б-д6 (10... Д-ц7 ? 11. В-д8†!) 11. е4 (перевага Білих очевидна, наступні ходи Чорних майже "вимушені"), ф6 12. Б-ф4 !, е5 13. Б-е3, Д-е7 14. Б-ц4, Б-е6 15. Б-д5 !, 0-0 ! 16. К-е2 !, Ва-ц8 17. 0-0, Вф-е8 18. В-б1, В-ц7 19. В-б2, Ве-ц8 20. В-д1, б6 21. Вб-д2, Б-ц5 (грозила втрата фіґури, а по 21... Бхд5 22. Вхд5 перевага Білих була б ще більша) 22. Бхц5, бхц5 23. Бхе6†, Дхе6 24. В-д6, Д-ф7 25. К-г3, г6 26. К-ф1!, ф5 27. К-е3!, К-е7 28. Д-а6!, фхе4 29. К-г4, Кр-г7 30. В-ф6, Д-г8 31. Вд-д6!, В-д8 (31... К-ф5 ? 32. Вхф5, гхф5 33. В-д7† і виграє) 32. г4!, Вц-д7 33. г5, гхг5 (33... ВхВ 34. ВхВ, ВхВ 35. ДхВ, Д-ф7 36. г6†, Кр-ф8 37. Кхе5 і виграє) 34. Вхд7, Вхд7 35. В-ф5!!, Кр-г8 36. К-г6, Д-г6 37. В-г5!! Чорні піддалися, бо мат або страта Дами неминучі. (Гл. діяґрам).

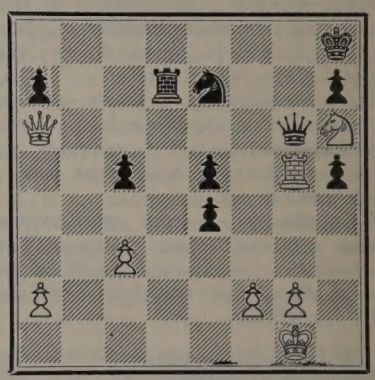

НОВИНКИ ЗІ СВІТУ ШАХІВ

До тепер, почавши від 7-го століття по Хр., появилося на різних мовах понад 20,000 книжок про шахи. Другою з черги, надрукованою в англійській мові книжкою (1474) був підручник гри в шахи!

В шаховій Олімпіяді, що відбулася в Москві (серпень - вересень м. р.), американська шахова дружина не брала участи з причини браку... фондів. В Олімпіяді взяли участь шахові дружини — по 4 змагунів кожна — 34-ох народів, м. і. таких "багатих" як Порторіко, Філіпіни і т. п. У фінальних змаганнях, до яких заквалїфікувалося 12 дружин, перших шість місць здобули: 1) СССР — 31 точок, 2) і 3) Юґославія і Мадярщина — по 26½ т., 4) Арґентина — 23 т., 5) і 6) Західня Німеччина і Болгарія — по 22 т.

Політика — також в шахах: Через події на Мадярщині американський шаховий Ґрендмастер Решевський відмовився розіграти турнір-матч зі совєтським Ґросмайстром Бронштайном, що мав відбутися в Москві. З тієї самої причини він не приняв участи в міжнароднього турнірі, що відбувся в листопаді м. р. в Москві, присвяченому пам'яті Альохіна, світового чемпіона в шахах в рр. 1927-1946.

SELFRELIANCE — that's UKRAINIAN PEOPLES BANK

"САМОПОМІЧ"

це

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК

Такою опінією в американців втішаються наші

ФЕДЕРАЛЬНІ КРЕДИТОВІ КООПЕРАТИВИ "САМОПОМІЧ"

що розпоряджають збірним майном понад

$3,000.000.00.

"САМОПОМІЧ"

це

Три мілiонове майно "Самопомочі" базується на ощадностях зібраних серед української спільноти в ЗДА, а зуживається його до розбудови нашого господарського і культурного життя. В міру зросту "Самопомочі" зростатиме наша господарська сила і значення. Складаймо наші ощадності в найближчій нам Федеральній Кредитовій Кооперативі "Самопоміч", де кожні ощадності є забезпечені в "CREDIT UNION GUARANTY CORPORATION", та користаймо в "Самопомочі" з кредитів на всі потрібні нам цілі (при купні дому, авта, меблів, фарми, на торговельно-промислові цілі, студії, лікування і ін.).

Адреси Українбанків "Самопоміч":

SELFRELIANCE FEDERAL CREDIT UNION

10,338 Jos. Campau, DETROIT 12, Mich.
310 W. 3rd St. CHESTER, Pa.
2002 E. Fairmount Ave. BALTIMORE 31, M. D.
68 E. 7th St. NEW YORK 3, N. Y.
136 Essex St. JERSEY CITY, N. Y.
813 N. Franklin St. PHILADELPHIA, Pa.
2408 W. Chicago Ave. CHICAGO 22, Ill.

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

видає

ЖУРНАЛ "Овид" — КНИЖКИ українських і чужих авторів — ПЛАСТИНКИ

"ОВИД"

появляється щомісячно вже восьмий рік від 1949 року і втішається популярністю серед читачів у всіх країнах побуту українців на чужині

Видавництво

має ще деяку кількість оправлених комплетів виданих дотепер сімох річників "Овиду" за час 1948 - 1955.

Ціна сімох річників $28.00.

Дотепер друкувало в "Овиді" 119 авторів свої праці з різних ділянок науки, літератури, мистецтва і громадсько-політичного життя. "Овид" появляється в журнальному оформленні, кожне число з трибарвною обкладинкою у виконанні українських мистців.

Річна передплата "Овиду", $6.00. — На бажання висилається показові примірники.

Видавництво видало дотепер 22 книжки каталогової вартости 30,40 долярів.

Хто замовляє комплет 22-ох книжок платить лише 25,— дол.,
і видавництво оплачує кошти пересилки.
Можна замовляти поодинокі книжки або всі разом.

Запрошуємо зголошуватися на постійних відборців видавництва. Наші постійні відборці одержують всі видання на догідніших умовах по зниженій ціні з пересилкою на їх адреси, при чому поштову оплату оплачує видавництво.

Замовлення слати на адреси видавництва:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2228 W. Chicago Ave.	G. P. O. Box 1476	6 Churchil Ave.	c. Curapaligue 790
Chicago 22, Ill., USA.	New York 1, N.Y., USA.	Toronto 3, Ont., Canada	Buenos Aires, Argentina